

Pražská vysoká škola psychosociálních studií, s.r.o.

Postoj současné mládeže k seniorům

Bc. Tereza Řečtáčková

Vedoucí práce: Mgr. Hana Cutychová

Praha 2014

Prague college of psychosocial studies

Attitude of nowadays youth to seniors

Bc. Tereza Řečtáčková

**The Diploma Thesis Work Supervisit:
Mgr. Hana Cutychová**

Praha 2014

Anotace:

Tématem této diplomové práce je postoj současné mládeže k seniorům. V první části práce se zaměřuji na stručné seznámení s teorií vývojových období adolescence a stáří, dále také s pojmy postoj, ageismus a stigmatizace. V praktické části se zabývám otázkou, jak mladí lidé vnímají seniory jako skupinu. Zároveň práce poukazuje na to, jak senioři vnímají sebe sami, ale i jak si myslí, že seniory jako skupinu vnímají mladí lidé.

Diskuse v závěru práce obsahuje polemiku o možném využití poznatků z provedeného výzkumu.

Klíčová slova:

Adolescenti, ageismus, hodnocení, identita, osobnostní vlastnosti, postoj, sebehodnocení, senioři, sociální vztahy, stárnutí populace, stereotyp, stigma, vnímání.

Abstrakt:

The subject of this thesis is the attitude of today's youths to the seniors. The first part focuses on a brief introduction to the theory of development during the adolescence and the old age, as well as with the concepts of attitude, ageism and stigma. In the practical part I deal the question of how young people perceive the elderly as a group. At the same time the study points out how the elderly perceive themselves, but also how do they think they are perceived by youths.

The discussion of the present work contains the controversy of a possible use of knowledge from the research.

Key words:

Adolescents, ageism, evaluation, identity, personality traits, attitude, self-esteem, seniors, social relations, aging population, stereotype, stigma, perception.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto práci k diplomové zkoušce vypracovala samostatně a cituji v ní veškeré prameny, které jsem použila.

V Praze, dne 25.7.2014

.....

podpis studenta

Poděkování

Ráda bych poděkovala vedoucí mé diplomové práce, Mgr. Haně Cutychové, za odborné vedení a připomínky k dané problematice. Rovněž děkuji Doc. PhDr. Karlu Balcarovi, CSc. za odborné konzultace k výzkumné části práce. A v neposlední řadě děkuji Ondřejovi Šimonovi, řediteli Domova seniorů TGM, a PhDr. Marii Poledníkové, zástupkyni ředitele Gymnázia Joachima Barranda Beroun, za umožnění provedení výzkumu v uvedených zařízeních.

ÚVOD	9
I. TEORETICKÁ ČÁST	10
1. METODOLOGICKÁ VÝCHODISKA	10
2. VÝVOJOVÁ OBDOBÍ ČLOVĚKA	12
2.1 Adolescence	13
2.1.1 Identita adolescenta	13
2.1.2 Psychologické charakteristiky	14
2.1.3 Sociální vztahy	14
2.2 Stáří	15
2.2.1 Identita starého člověka	17
2.2.2 Psychické charakteristiky	17
2.2.3 Sociální vztahy	18
2.2.4 Umírání a smrt	20
2.2.5 Víra ve stáří	20
3. POSTOJE	22
3.1 Vznik postoje	22
3.2 Význam postojů	23
4. AGEISMUS	24
4.1 Příčiny ageismu	25
4.2 Zdroje ageismu	25
4.3 Opatření ke snížení ageismu	26
5. STIGMA	28
5.1 Typologie stigmatu	28
5.2 Stigma a stigmatizace v praxi	29
5.3 Destigmatizace	30
6. OSOBNOSTNÍ VLASTNOSTI	31
II. PRAKTICKÁ ČÁST	34
1. CÍL A HYPOTÉZY	34
1.1 Cíl	34
1.2 Hypotézy	34
2. METODIKA	35
2.1 Zkoumané soubory	35
2.1.1 Adolescenti	35
2.1.2 Senioři	35
2.2 Sběr dat	35
2.2.1 Adolescenti	35
2.2.2 Senioři	36
2.3 Metody	36
3. VÝSLEDKY VÝZKUMU	38
4. ZÁVĚR VÝZKUMU	53
5. DISKUSE	54
ZÁVĚR	55

SLOVNÍK POJMŮ	56
LITERATURA.....	58
PŘÍLOHY	62
Příloha č. 1 Informovaný souhlas	62
Příloha č. 2 Dotazník – Postoj současné mládeže k seniorům – mladí lidé.....	63
Příloha č. 3 Dotazník – Postoj současné mládeže k seniorům – senioři.....	65

ÚVOD

Ke zvolení tématu Postoj současné mládeže k seniorům pro svoji diplomovou práci mě vedla skutečnost, že pracuji jako sociální pracovníce v domově pro seniory a se starými lidmi jsem v každodenním kontaktu. Nejen ve své profesi, ale i v osobním životě se setkávám s různými názory na staré lidi. Některé jsou ve prospěch seniorů, ale mnohé hovoří proti nim. Ve své práci jsem se zaměřila na vnímání seniorů mladými lidmi ve věku 15 až 20 let. V tomto vývojovém období člověk prochází mnoha změnami, mimo jiné se také probouzí schopnost utváření vlastních názorů a postojů. Tématem této práce je jaký postoj zaujímají mladí lidé k seniorům.

Práce je rozdělena na dvě části, teoretickou a praktickou.

Teoretická část pojednává o vývojových obdobích adolescence a stáří, vymezuje je nejen věkově, ale i charakteristikami typickými pro danou skupinu.

Dalším tématem jsou postoje. O tom, co to postoje jsou a jak se utvářejí, pojednává třetí kapitola.

Pro současnou blízkost témat stáří a ageismus jsem se věnovala i této problematice. I proto, že ageismus je jev, který se týká nás všech, neboť všichni směřujeme ke stáří.

Pátou kapitolu teoretické části jsem věnovala tématu stigmatizace a v poslední kapitole se čtenář seznámí s vymezením osobnostních vlastností použitých ve výzkumné části pro definování seniorů jako skupiny.

Cílem výzkumu, který je podrobně popsán v praktické části práce, je zjistit, jaký postoj zaujímá současná mládež k seniorům a zda je možné potvrdit vztah mezi četností osobních setkání mladého člověka se seniorem a jeho pozitivním vnímáním seniora.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1. METODOLOGICKÁ VÝCHODISKA

Lidé si od nepaměti přáli žít dlouho a dožít se vysokého věku. To bylo ovšem za tehdejších podmínek, kdy byla vysoká kojenecká úmrtnost, lidé umírali na infekční nemoci, byly problematické hygienické podmínky, chudoba a nedostatečná lékařská péče, velice nepravděpodobné. Když se někdo přeci jen dožil „požehnaného věku“, stal se předmětem záviděníhodné úcty a pamětníkem, který mohl předávat mladším generacím zkušenosti. Po několik staletí bylo stáří vzácné, a proto žádoucí. (HAŠKOVCOVÁ, 2010)

Narozdíl od dnešní doby, kdy za starého označujeme člověka od 65 let, tehdy za starého občana považovali 50tiletého člověka, který byl dle někdejších představ moudrý, respektovaný a ctěn, trpělivý a laskavý, přijímaný a milovaný. Tato představa stáří se jakoby „z ničeho nic“ změnila. Výsledkem byl zrod představy stáří, která je poskládaná převážně z negativ. Stáří je představováno nemocemi a strádáním. (HAŠKOVCOVÁ, 2010)

„V posledních desetiletích došlo odmítání stáří a starých lidí tak daleko, že nepřátelské postoje ve společnosti přerostly v někdy skrývaný, jindy dokonce otevřený boj proti starým lidem.“ (HAŠKOVCOVÁ, 2010, s.34)

Tento jev jako první pojmenoval Robert Butler v šedesátých letech 20.století, kdy jej označil jako ageismus. (MATOUŠEK, 2003)

Vágnerová, autorka zabývající se vývojovou psychologií a patopsychologií, hovoří o ageismu jako o postoji obecně sdíleného přesvědčení o nízké hodnotě a nekompetentnosti stáří, který se projevuje podceňováním, odmítáním, eventuelně až odporem ke starým lidem, na základě kterého dochází k diskriminaci pouze na základě stáří. Ageismus podle ní generalizuje a považuje za méněcenné všechny bez ohledu na individualitu. (VÁGNEROVÁ, 2000)

Vidovicová, další autorka zabývající se ageismem, uvádí, že diskriminace na základě věku je nejrozšířenější diskriminací v Česku. Z výsledků jejího

výzkumu vyplývá, že každý pátý Čech se setkal s takovou formou potlačování lidských práv. (VIDOVIČOVÁ, 2008)

Nejčastěji má starší populace zkušenost s ageistickými formami stereotypů a chováním, které se projevuje především v komunikaci jako blahosklonná oslovení, zesměšňování a podceňování schopnosti kvůli věku. (VIDOVIČOVÁ, 2005)

„Vztah ke společnosti jako k celku je důležitým ukazatelem, který hodně vypovídá o její vyspělosti a úrovni. V jednotlivých společnostech jsou poměrně velké rozdíly v tom, jaký postoj je vůči seniorům zaujímán. Současnou situaci v podmínkách české společnosti nelze hodnotit jako uspokojivou a bezproblémovou.“ (MALÍKOVÁ, 2010, s. 35)

Senioři jsou vnímáni jako přítěž pro společnost, která vyžaduje mnoho a nic společnosti nepřináší. Může za tento jev fakt, že seniorů přibývá a populace stárne?

Podle demografických údajů byla v roce 2010 naděje na dožití při narození 73,1 roků u mužů a 79,4 roků u žen. Do roku 2050 by mělo dojít u mužů k nárůstu na hodnotu 78,9 roků a u žen na 84,5 roků.

Dále projekce obyvatelstva předpokládá pokles podílu dětí v populaci. Bude se snižovat i zastoupení osob ve věkové skupině 15-64 let, přičemž obyvatelstva nad 65 let bude výrazně přibývat. Obyvatelstvo starší 65 let tvoří v současnosti jednu sedminu všech obyvatel a do roku 2050 by se jeho podíl přiblížil až k jedné třetině. Rostoucí počty obyvatel ve vyšším a vysokém věku tak budou znamenat silné ekonomické zatížení obyvatelstva v produktivním věku. (DEMOGRAFICKÉ INFORMAČNÍ CENTRUM, 2004)

2. VÝVOJOVÁ OBDOBÍ ČLOVĚKA

Poznáním souvislostí a pravidel vývojových změn v jednotlivých oblastech lidské psychiky a porozuměním jim se zabývá vývojová psychologie.

Psychický vývoj se skládá ze tří hlavních oblastí:

- Biosociální vývoj – zahrnuje fyzický vývoj a veškeré proměny s ním spojené
  - Kognitivní vývoj – psychické procesy, které se spolupodílejí na lidském poznávání
  - Psychosociální vývoj – zahrnuje proměny způsobu prožívání, osobnostních charakteristik a mezilidských vztahů.
- (VÁGNEROVÁ, 2000)

Vývoj každého člověka je individuální a postupuje určitým tempem. Normy, které stanovují věk pro zvládnutí určité dovednosti, jsou jen přibližné, statisticky určené. (ČECHOVÁ, aj., 2004)

Každý člověk prochází následujícími třinácti vývojovými obdobími:

1. **Prenatální období:** prenatální vývoj trvá 9 kalendářních měsíců, od oplození vajíčka do narození dítěte. Vágnerová toto období rozděluje do tří následujících fází:

- **fáze oplození**, trvá přibližně 3 týdny
- **fáze embryonální**, trvá od 4. do 12. týdne
- **fáze fetální**, trvá od 12. týdne do narození

2. **Novorozenecké období:** trvá přibližně 1 měsíc

3. **Kojenecký věk:** od 1 měsíce do 1 roku

4. **Batolecí věk:** zahrnuje dobu od 1 do 3 let života dítěte

5. **Předškolní věk:** trvá přibližně od 3 do 6 let

6. **Školní věk:** autorkou je dále rozdělen na:

- **Raný školní věk**, který trvá přibližně od 6-7 do 8-9 let
- **Střední školní věk** trvá od 8-9 let do 11-12 let
- **Starší školní věk** navazuje na střední školní věk a trvá do 15 let

7. **Období dospívání – pubescence:** 11 – 15 let
  8. **Adolescence** – toto období trvá přibližně od 15 do 20 let
  9. **Období mladé dospělosti:** trvá přibližně od 20 do 35 let
  10. **Období střední dospělosti:** je mezi 35. - 45. rokem
  11. **Období starší dospělosti:** je dle autorky mezi 45 – 60 lety života
  12. **Období raného stáří:** uvádí autorka jako období mezi 60 – 75 lety
  13. **Pravé stáří:** období po 75. roce
- (VÁGNEROVÁ, 2000)

Cílem mého výzkumu je zjistit, jaký postoj zaujímá současná mládež k seniorům, proto blíže popíši pouze vývojová období adolescence a stáří.

2.1 Adolescence

Kassin ve své knize Psychologie uvádí že „*adolescence je období života od puberty do dospělosti, které zhruba odpovídá věkovému rozmezí 13 až 20 let.* (KASSIN, 2007, s.702)

Já se ve své práci přikláním k věkovému vymezení Vágnerové, která používá rozpětí 15 až 20 let. (VÁGNEROVÁ, 2000)

V tomto období nemůžeme hovořit o dětech, ale ani ne o dospělých. Adolescence je důležitým přechodovým obdobím, které se vyznačuje biologickými, kognitivními a sociálními změnami. (STEINBERG a MORRIS, 2001)

2.1.1 Identita adolescenta

V období adolescence se dotváří jedincova identita. Často jde o převzetí nějakého modelu, který je pro danou sociální skupinu typický. Člověk se často definuje tím, ke komu či k jakým skupinám chová vztahy.

Vágnerová uvádí, že „*Carol Gilliganová (1982) ve svých výzkumech zjistila, že adolescentní dívky se více definovaly prostřednictvím vztahů k lidem a méně vlastnostmi, které charakterizují samostatnou identitu.*“ (VÁGNEROVÁ, 2000, s. 264)

Důležitým bodem tohoto období je rozvoj ženské a mužské role, která je součástí identity. Adolescent své tělo posuzuje ve vztahu k aktuálnímu standardu atraktivity a srovnává ho s ostatními adolescenty. Pokud odpovídá aktuálnímu ideálu krásy, vytváří oporu svého sebevědomí. Atraktivní jedinec je úspěšný mezi svými vrstevníky. Tyto tendence se objevují především u dívek. Chlapcům posiluje sebevědomí především fyzická zdatnost a síla. (VÁGNEROVÁ, 2000)

2.1.2 Psychologické charakteristiky

V roce 1904 popsal G. Stanley Hall období adolescence jako čas „bouří“ a „stresu“. Podle tohoto popisu chápeme adolescenty jako mladé lidi, kteří trpí vnitřními konflikty a jsou zmateni. Rozbouřené hormony způsobují výkyvy nálad, krizi identity, úzkost, rebelství a deprese. (KASSIN, 2007)

Adolescenti pracují s obecnými a abstraktními pojmy, uvažují o možných řešeních a systematicky je zkouší a hodnotí. Tento nový způsob myšlení má vliv na postoj dospívajícího k celému světu. Pubescent srovnává existující s tím, co by mělo nebo mohlo být, s ideálem, který si vytvořil v mysli. Operacionální myšlení také umožňuje morální hodnocení, umožňuje nahlížet jedinci na svůj život, pocity a myšlenky jakoby zvnějška. (LANGMEIER a KREJČÍŘOVÁ, 1998)

2.1.3 Sociální vztahy

Období adolescence je období přechodu do dospělosti.

„Jedinec je čím dál víc akceptován jako dospělý a zároveň se od něho očekává odpovídající chování.“ (VÁGNEROVÁ, 2000, s.274)

Typickým znakem tohoto období je jedincova kritičnost k hodnotám, názorům, chování a celkovému stylu života rodičů. Porovnává je se svým ideálem a hledá možnost, která by byla pro něj přijatelná (LANGMEIER, 1998). Adolescent často odmítá některé hodnoty a způsoby chování proto, že se mu zdají být zastaralé. Má potřebu hledat nové. (LORENZ, 1993)

K akceptování pravidel chování říká Erikson: „*Adolescenti si sami vybírají hodnoty a normy, k nimž chtějí být loajální, neosvojují si automaticky to, co jim společnost nabízí.*“ (VÁGNEROVÁ, 2000, s. 274)

Je časté, že adolescent hledá mezi dospělými člověka, který mu bude vzorem, bude k němu vzhlížet a respektovat ho.

Významnými proměnami tohoto období jsou také ukončení povinné školní docházky a dovršení příprav na budoucí profesní období. Tímto obdobím by měla být zároveň ukončena závislost na rodině.

Potřebu citové jistoty pramenící z rodiny postupně nahrazují vztahy s vrstevníky. Emoční jistotu poskytuje stabilní kamarád, který se stává podporou na základě vzájemného pochopení a akceptace. V období adolescence nabývá na významu sexualita, která tvoří nedílnou součást partnerského vztahu. (VÁGNEROVÁ, 2000)

2.2 Stáří

Věkové vymezení stáří se v jednotlivých literárních pramenech liší.

„*V roce 1800 byl za starého běžně označován člověk čtyřicetiletý, v roce 1890 byl jako kmet vnímán padesátník. V současnosti je pak zpravidla dolní hranice stáří v rozvinutých zemích udávána věkem 65 let. Zájem dnešní gerontologie se ovšem již nyní soustřeďuje spíše až na věk od 75 let.*“ (LANGMEIER a KREJČÍŘOVÁ, 1998, s.185)

Čechová a kolektiv uvádějí, že stáří začíná po 65. roce (ČECHOVÁ, aj., 2004). Vágnerová rozděluje stáří na rané stáří a pravé stáří, které podle ní začíná po 75. roce života (VÁGNEROVÁ, 2000).

„*Podle české populace se člověk stává seniorem mezi 60. a 70. rokem věku v závislosti na svých individuálních charakteristikách.*“ (SAK a KOLESÁROVÁ, 2012, s.26)

Na základě psychologických teorií má období stáří v rámci kontinuity lidského života svůj důležitý význam. Vágnerová uvádí, že dle Eriksona je hlavním vývojovým úkolem stáří dosáhnout integrity v pojetí vlastního

života. Ta se projevuje přijetím svého života jako celku. (VÁGNEROVÁ, 2000)

„Vyrovnání se s vlastním životem usnadňuje i vyrovnání se se smrtí jako jeho nevyhnutelným důsledkem.“ (VÁGNEROVÁ, 2000, s. 444)

Období stáří s sebou přináší nové zkušenosti, se kterými se musí každý člověk svým způsobem vyrovnat. Vyrovnání je závislé na schopnosti a motivaci aktivizovat přiměřené a účelné obranné mechanismy (VÁGNEROVÁ, 2000).

Dle Malíkové jednotlivci zaujímají ke stáří postoj podle toho, jak se kdo uměl v průběhu svého života vyrovnávat s náročnými situacemi, kterými musel projít. Postoj ke stáří je ovlivněn řadou determinantů, jako je například prostředí, ve kterém jedinec žije, typ osobnosti, pozice jedince v rodině, výchova, zdravotní stav, emoční inteligence, vrozené dispozice apod. (MALÍKOVÁ, 2010)

Haškovcová rozlišuje pět modelů vyrovnání se se stářím:

1. Strategie konstruktivnosti: Člověk, který se konstruktivně vyrovnává se stářím, je stále aktivní a nepřestává mít radost ze života, přesto si je vědom možnosti svých výkonů a smrt přijímá bez nadměrného strachu a zoufalství.
2. Strategie závislosti: Tito lidé mívají sklony k pasivitě a závislosti na jiných lidech, rádi přenechávají odpovědnost mladším a setrvávají v soukromí.
3. Strategie obranného postoje: Projevuje se přehnanou aktivitou, která má zahnat myšlenky na blížící se konec života.
4. Strategie nepřátelství: Tito lidé bývají agresivní a podezřívaví, dávají vinu za své nezdary druhým lidem.
5. Strategie sebenávisti: Tento typ lidí obrací agresivitu sám proti sobě, jsou k sobě nadměrně kritičtí a svůj dosavadní život vidí jako úplné selhání.

(HAŠKOVCOVÁ, 2010)

2.2.1 Identita starého člověka

Identita starého člověka se v důsledku okolností mění. Starý člověk ztrácí některé role a kompetence, které byly jeho součástí v průběhu života. Zůstávají zachovány pouze ve vzpomínkách. Důležitým aspektem starého člověka je příslušnost k určitým lidem a určitým místům. Ztráta partnera, blízkého člověka nebo domova, ve kterém celý život žil, je ztrátou části identity. Identita starého člověka je také ovlivňována zdravotním stavem a případná závažná nemoc se stává součástí identity daného člověka. Také psychické kompetence hrají určitou roli. Ztráta krátkodobé paměti znamená ztrátu aktuální identity. Těžká demence pak může znamenat úplnou ztrátu identity. (VÁGNEROVÁ, 2000)

2.2.2 Psychické charakteristiky

Tak jako u adolescenta, tak i u starého člověka probíhají vedle změn tělesných i změny psychické. Tyto změny mohou být biologické nebo psychosociální povahy.

Některé z biologických změn bývají projevem samotného stáří a jsou zcela normální. Jiné biologické změny jsou naopak projevem chorobného procesu probíhajícího v těle starého člověka. Psychosociálně podmíněné změny mohou být způsobené specifickým životním stylem a různými návyky nebo také očekáváním a postoji společnosti, které ovlivňují chování starého člověka. (VÁGNEROVÁ, 2000)

Změny psychické povahy, ke kterým dochází v období stáří:

1. Změny poznávacích procesů – mezi tyto změny patří například změny aktivační úrovně, které se projevují jako celkové zpomalení reakčního času. Také dochází ke zhoršení zrakové a sluchové ostrosti, které může způsobovat problémy při orientaci v okolí a nutí starého člověka více se soustředit a používat kompenzační pomůcky. (VÁGNEROVÁ, 2000) Zhoršuje se i paměť, především zpracování a uchování nových informací, minulé zážitky zůstávají v paměti většinou dobře uchovány. Změny intelektových funkcí závisí

na dědičných dispozicích, dosaženém vzdělání a dalších osobnostních vlastnostech. (LANGMEIER a KREJČÍŘOVÁ, 1998)

Vágnerová k tomu říká „*Starý člověk hůře chápe nové situace, obtížněji se čemukoliv novému učí, a proto se všemu novému hůře přizpůsobuje.*“ (VÁGNEROVÁ, 2000, s.454)

2. Změny regulačních procesů – dochází ke zpomalení a oslabení většiny regulačních funkcí. Citové prožívání se většinou stává méně bezprostředním a intenzita emocí je nižší. Člověk se stává citově labilnější a hůře ovlivňuje emoční projevy. Staří lidé se obtížně a pomalu rozhodují, zato stálost a vytrvalost bývá ještě silnější než byla dříve. Potřeba stimulace a učení je snížena, narozdíl od potřeby citové jistoty a bezpečí. Senior si přestává věřit a nastává určitá míra závislosti na jiných lidech. (VÁGNEROVÁ, 2000)
3. Změny osobnosti ve stáří – v průběhu stáří se může nějakým způsobem měnit osobnost člověka, stává se tak zdůrazněním některých vlastností, například opatrnost, nerozhodnost a puntičkářství. Nejistota ve vztahu k lidem se pak může projevit jako dotěrnost, podezíravost, vztahovačnost, nesnášenlivost či lakota. (LANGMEIER a KREJČÍŘOVÁ, 1998)

2.2.3 Sociální vztahy

Kontakt s lidmi je pro staré lidi velice důležitý, ovšem ve správné míře i kvalitě. Staří lidé dávají přednost kontaktu se známými lidmi, to může zapříčiňovat nedůvěra k cizím lidem a omezenější schopnost navazovat nové kontakty.

Od samotného stáří, nemoci i psychického stavu starého člověka se odvíjí i jeho komunikace s okolím. „*Mladší lidé mívají v komunikaci se starým člověkem tendenci manipulovat jej do role pasivního příjemce určitých sdělení či pokynů.*“ (VÁGNEROVÁ, 2000, s.463)

Toto životní období s sebou přináší i ztrátu mnoha společenských kontaktů a s tím spojenou osamělost.

Ke stavu osamělosti přispívají ztráta životního partnera, snížená pohyblivost nebo závažná nemoc a v neposlední řadě psychický stav. (VÁGNEROVÁ, 2000)

Důležitým bodem tohoto období je odchod do důchodu. Ten pro starého člověka znamená ztrátu profesní role a přináší novou roli, roli důchodce. *„Odchod do důchodu zasahuje všechny složky lidské osobnosti, mění prožívání, uvažování a chování starého člověka. Ovlivňuje jeho postoj ke světu i k sobě samému.“* (VÁGNEROVÁ, 2000, s.466)

Odchodem do důchodu často člověk odchází ze společnosti, ztrácí kontakt s větším množstvím osob a vidá se převážně se členy rodiny, přáteli nebo sousedy. Se stářím se posiluje potřeba někam patřit a stoupá riziko sociální izolace.

Manželský partner má pro starého člověka vysokou hodnotu, je blízkým člověkem, stabilním společníkem, který je vždy nablízku a lze od něj očekávat podporu a pomoc v potížích. (LANGMEIER a KREJČÍŘOVÁ, 1998) Smrt partnera přináší pocit prázdnoty a osamělosti. Člověk může mít pocit, že se vše zhroutilo, že už nic nemá smysl a přirozenou reakcí, kterou člověk potřebuje, aby se se ztrátou vyrovnal, je truchlení.

„Během truchlení se mění rovnováha mezi emoční a kognitivní stránkou tohoto procesu – nejdříve převládá negativní prožívání, posléze se stále více prosazuje myšlení, které hodnotí a činí závěry pro budoucnost.“ (VYMĚTAL, 2003, s. 246)

Kastová ve své práci zabývající se krizí popsala truchlení pomocí těchto fází:

1. Fáze popření – „to přeci nemůže být pravda“ Jedinec ztrácí schopnost vnímat, pociťovat a objevuje se strnulost.
2. Fáze propuknutí chaotických emocí. Objevuje se bolest, úzkost, strach, hněv, pocity viny nebo hledání viníka.
3. Fáze hledání, nalézání a odpoutání. „Nejsem schopen myslet na nic jiného než na zemřelého...“. Jedinec se pokouší nalézt zesnulého ve snech, fantaziích, na fotografiích, na jeho oblíbených místech, ve vyprávění apod.

Dívat se na to, co měl na zesnulém rád, a co nenáviděl, a co z toho je současně mou vlastností. Co pro něj zemřelý představoval, co v něm

samém zemřelý probudil k životu, a co tedy zůstává, přetrvává a neodchází spolu s ním.

4. Fáze nového vztahu k sobě samému. Jedinec ztrátu akceptuje, vzdává se bolesti a je připraven vstoupit do jiného vztahu. Nové vztahy jsou prožívány v napětí mezi touhou se jim oddat a přáním raději si nic nezačínat, aby jedinec nebyl vystaven znovu bolesti z případné ztráty. (KASTOVÁ, 2000)

V rámci rodiny starý člověk zaujímá roli rodiče, prarodiče, a v důsledku stárnutí populace často i praprarodiče. Rodina jedinci přináší nové podněty a stimuly, které v něm vyvolávají potřebu být užitečný. Postupem času ztrácí starý člověk možnost pomáhat a pomoc začíná potřebovat sám. Tato změna přináší pocit viny z toho, že je člověk pro svoji rodinu zátěží, cítí se méněcenný a zbytečný. Období stáří není samo o sobě chorobným stavem, ale v průběhu stárnutí dochází k hromadění různých chronických onemocnění, v důsledku nichž se starý člověk stává méně soběstačný a jeho stav vyžaduje intenzivnější pomoc a péči. (VÁGNEROVÁ, 2000)

2.2.4 Umírání a smrt

S umíráním a očekáváním vlastního konce se musí vyrovnat každý člověk. Elisabeth Kübler-Ross na základě rozhovorů se smrtelně nemocnými zjistila, že lidé, kteří vědí, že umírají, procházejí pěti stádii.

1. Fáze šoku - popření smrtelného onemocnění.
2. Fáze zloby - vztek a odpor, často zaměřený na doktory a členy rodiny.
3. Fáze uklidnění a smlouvání o více času.
4. Fáze deprese a smutku spojená s pláčem.
5. Fáze smíření se smrtí - akceptování vlastního stavu provázeného pocitem úlevy a vyrovnání.

(ZACHAROVÁ aj., 2007)

2.2.5 Víra ve stáří

Pro staré lidi je důležitá víra, nejen duchovní hodnoty, ale i církevní společenství ke kterému patří. Docházejí na bohoslužby a jiné aktivity v rámci

církve. Víra je také součástí jejich identity a dává člověku určitou sociální roli. (VÁGNEROVÁ, 2000)

Vágnerová dále o víře říká, že *„může přispět k vyrovnanému postoji k vlastnímu stáří a s ním spojených problémů.“* (VÁGNEROVÁ, 2000, s. 507)

3. POSTOJE

Je mnoho definic, které se snaží vymezit pojem postoj, a ty se autor od autora liší.

Kassin definuje postoje jako pozitivní, negativní, smíšenou nebo lhostejnou reakci na osobu, objekt nebo myšlenku. (KASSIN, 2007)

Katz a Stotland uvádějí „*Postoj může být definován jako tendence nebo predispozice individua k oceňování určitého objektu, nebo symbolu tohoto objektu určitým způsobem. Oceňování spočívá v připisování vlastností, které mohou být umístěny v kontinuu ‚žádoucí-nežádoucí‘ nebo ‚dobrý-špatný‘. Postoje jsou v tomto smyslu produktem hodnocení.*“ (NAKONEČNÝ, 1999, s. 132)

Podle Nakonečného „*mít vůči něčemu postoj znamená zaujmout vůči nějakému objektu, jímž může být cokoli, hodnotící stanovisko.*“ (NAKONEČNÝ, 1999, s.131)

Obecně řečeno postoje jsou hodnotící vztahy.

3.1 Vznik postoje

Je všeobecně platné, že postoj se skládá ze tří složek, a to afektivní, kognitivní a behaviorální.

Afektivní složka vyjadřuje emoční vztahy k předmětu, kognitivní složka sděluje úroveň vědomostí o předmětu a behaviorální složka postoje vyjadřuje tendenci jednat ve smyslu postoje. (KOHOUTEK, 1998)

Postoje jako takové nejsou vrozeny, vytvářejí se v průběhu života jako důsledek sociální determinace. Postojům se člověk učí v interakci s ostatními lidmi, ale také z masových sdělovacích prostředků. (KOLEKTIV AUTORŮ, 1999)

Postoje mají určitý směr, intenzitu a vliv na jednání. Mohou být kladné, záporné, stabilní nebo labilní a mohou se také měnit. (KOHOUTEK, 1998)

3.2 Význam postojů

Postoje mají pro každého určitý individuální význam. Katz rozlišuje následující funkce postojů:

- Instrumentální funkce – „*Pozitivní postoje si subjekt vytváří vůči objektům, které jsou asociovány s odměnami, a negativní postoje pak vůči objektům asociovaným s tresty nebo očekáváním trestů.*“ (NAKONEČNÝ, 1999, s. 137)
- Ego-defenzivní funkce – Podle Katze mohou postoje chránit integritu osobnosti např. tím, že redukují úzkost nebo kompenzují negativní složky sebepojetí tím, že podceňují negativní vlastnosti, které si subjekt připisuje.
- Hodnotově expresivní funkce - Subjekt může nacházet uspokojení v tom, že vyjadřuje své postoje a zasazuje se za jejich realizaci, případně tak může odreagovat určité afekty.
- Kognitivní funkce – Člověk má tendenci k uspořádání poznatků o světě i o sobě samém, nalézat určitý řád, chápat smysl událostí a vztahů mezi nimi a tato tendence se projevuje i ve vytváření postojů, které spojují poznávání a cítění v určitý systém hodnot. (NAKONEČNÝ, 1999)

Postoje vyjadřují hodnotící vztahy, poukazují tedy na to, co subjekt považuje za významné, co přitahuje jeho pozornost a co si zapamatovává.

4. AGEISMUS

Jak jsem již uvedla v první kapitole, ageismus je postoj obecně sdíleného přesvědčení o nízké hodnotě a nekompetentnosti stáří a projevuje se podceňováním, odmítáním až odporem ke starým lidem. (VÁGNEROVÁ, 2000)

Podle Orta je pojem ageismus odvozen od slova age, které znamená nejen věk, ale i stáří. Označuje jím diskriminaci lidí na základě věku, nebo také společný předsudek vůči stáří. (ORT, 2004)

Podle Vidovičové doposud nebyla ustálena jediná definice, která by pokrývala celou šíři tohoto dynamického jevu, z toho důvodu, že ageismus zahrnuje širokou škálu procesů v rovině individuální i strukturální. (VIDOVIČOVÁ, 2008)

Vágnerová dále k ageismu uvádí „z hlediska ageismu je stáří obdobím ztrát, celkového úpadku a zhoršené kvality života.“ (VÁGNEROVÁ, 2000, s.443)

„Stáří lidé mají nízký sociální status, jsou jim přiřítány převážně negativní osobnostní vlastnosti a nízké kompetence.“ (VÁGNEROVÁ, 2000, s.444)

Podle Haškovcové „Mladá a střední generace současnosti dává na vědomí všem, i sobě, že tradice úcty ke starším lidem nadále rozvíjí a velkoryse „přehlíží“ některé jejich nedostatky. Ve vulgarizovaném pojetí opěvuje moudrost, laskavost, ve kterou nevěří, a dobrotu starých lidí, kterou necítí. Senioři jsou v takové atmosféře konfliktního přijímání stáří nejistí a s nostalgií vzpomínají na zašlou, ať již fakticky, nebo údajnou slávu někdejších kmetů, kterou vypjatě idealizují. Důsledkem je rozporuplný postoj všech vůči všem.“ (HAŠKOVCOVÁ, 2010, s. 35)

4.1 Příčiny ageismu

Palmore chápe vznik stereotypů v názorech na stáří jako důsledek předčasného a zjednodušeného hodnocení či dichotomického myšlení. (MALÍKOVÁ, 2010) Typickým projevem je dle Palmora upřednostňování a preference mládí a uvádí:

- Mladí mohou chybovat či být pomalí bez nálepky, že jsou nemohoucí nebo senilní.
- Mladí mohou zapomenout jméno nebo adresu, aniž by se s nimi jednalo s blahosklonnou přezíravostí.
- Mladý muž může sdělovat své sexuální pocity nebo citové stavy, aniž by byl označován „oplzlým dědkem“.
- Mladí mohou sdělovat příznaky svých nemocí, aniž by byli odbyti se slovy, že to patří k jejich věku.

(MALÍKOVÁ, 2010)

4.2. Zdroje ageismu

Podle Traxlera existují čtyři zdroje ageismu, které podporují negativní stereotypy a mýty o stárnutí a stáří v západních zemích:

1. Strach ze smrti – stáří je chápáno jako synonymum smrti a na smrt nikdo nechce myslet a zabývat se jí, je chápána negativně.

2. Důraz na mládí a fyzickou krásu – medializovaná preference mládí a krásy, která se automaticky přenáší do každodenního života, dává dojem, že nezkušenému mládí stačí jen dobrý fyzický vzhled a nic víc není potřeba. Tento jev má však vliv na to, jak senioři vnímají sami sebe. Nízké sebehodnocení se odráží v chování a jedinec bez zdravého sebehodnocení pak k sobě logicky přitahuje potvrzení svých degradujících názorů.

3. Spojení produktivity a ekonomického potenciálu – z tohoto pohledu je pro společnost hodnocena jako nejpřínosnější skupina osob ve střední věkové

kategorii. U dětí je tato skutečnost akceptována, protože je předpoklad pozdějšího ekonomického přínosu. Ve stáří tento předpoklad už není a zapomíná se na to, že už svůj přínos společnosti odevzdali.

4. Způsob zjišťování skutečného stavu společnosti vedoucího k ageismu – to, jak jsou senioři vnímáni ve společnosti, je hodně ovlivněno tím, jakým způsobem se provádějí gerontologické studie. Vliv mají také média, která, pokud se vůbec zabývají problematikou stáří, tak spíše formou odstrašujícího popisu černé budoucnosti, ve které na nás nic dobrého nečeká.

(MALÍKOVÁ, 2010)

4.3 Opatření ke snížení ageismu

Ke snížení ageismu ve společnosti Tošnerová doporučuje:

- Podporu seniora v rodině a v jeho přirozeném prostředí k rozvíjení jeho schopností a jeho motivace.
- Podpora seniora pravdivým zviditelněním bez stereotypů, včetně reklam, novinových článků apod.
- Zvyšování sebevědomí seniorů pomocí různých organizací, podpora jejich aktivní účasti na společenském životě a zájmových činnostech, které je možné realizovat s přihlédnutím na zdravotní stav a chronická onemocnění.
- Podpora samostatnosti seniorů vedoucí ke snížení sebevražednosti.

(TOŠNEROVÁ, 2002)

K tomu by měla také přispět Rada vlády pro seniory a stárnutí populace, kterou v roce 2006 zřídila vláda České republiky a měla by vykonávat funkci poradního a iniciativního orgánu. Krom podpory strategie zaměstnavatelů vůči starším zaměstnancům a zvýšení jejich zaměstnanosti, podpory rodiny, zlepšování funkčního zdraví seniorů, zvyšování podvědomí lidí o stárnutí a stáří, má také za úkol zabránit ageistickým stereotypům ve společnosti. Klade si za cíl poukázat na potenciál, přínos a roli starších lidí v rodině,

ekonomice

a celé společnosti, dále je rozvíjet a podporovat. (MALÍKOVÁ, 2010)

5. STIGMA

O stigmatu se v současné době nejvíce hovoří v souvislosti s duševním onemocněním a psychiatrií, ale já se domnívám, že se tato problematika týká celé společnosti, tedy i seniorů. Proto stigmatu a stigmatizaci věnuji tuto kapitolu.

Stigma, jinak řečeno také nálepka, může být jakákoliv fyzická, psychická nebo sociální vlastnost, která je vnímána jako zdroj studu.

Matoušek definuje stigma jako poznamenání nebo také cejch hendikepující člověka v jeho společenském uplatnění. (MATOUŠEK, 2003)

Jiný pramen uvádí, že stigma je zvláštní případ sociálního předsudku vůči určitým osobám, jimž jsou poté připisovány různé negativní vlastnosti. (KOLEKTIV AUTORŮ, 1999)

Stigma je tedy nejčastěji chápáno jako jev, který se podílí na utváření sociálního vyloučení a převážně negativního hodnocení určitého odlišného jedince či skupiny. (HEATHERTON et al., 2003)

5.1 Typologie stigmatu

Otázkou zůstává, jak a proč stigma vzniká.

Goffman uvádí, že se stigmatem se může člověk již narodit nebo je mu přiděleno v průběhu života. (GOFFMAN, 1986)

Příkladem vrozeného stigmatu může být například barva pleti, jako přidělené v průběhu života může být brána například nezaměstnanost.

Na těchto příkladech mohu uvést i další rozdělení, které Goffman uvádí.

Rozlišuje mezi stigmatem, které diskredituje, protože je zřejmé, např. barva pleti, a stigmatem, které by mohlo diskreditovat, ale příznaky nejsou v běžné interakci patrné, např. již uvedená nezaměstnanost. (MATOUŠEK, 2003, s. 227)

Další typologie stigmatu je uváděna Linkem a Phelanem, kteří dělí stigma na:

1. Individuální stigmatizaci – jedinec nebo skupina je negativně přijímána konkrétní osobou.
2. Samostigmatizaci – nebo také „self-stigma“ Jedinec je determinován vlastním znehodnoceným názorem na sebe sama.
3. Strukturální stigmatizaci – je výsledkem působení širších společenských jevů a struktur.

(LINK and PHELAN, 2001)

5.2 Stigma a stigmatizace v praxi

Jak jsem již psala v úvodu této kapitoly, o stigmatu a stigmatizaci se hodně hovoří v kontextu s duševním onemocněním. Vzhledem k tématu práce a mému působení na pozici sociální pracovníce v domově pro seniory se pokusím toto téma rozšířit i na seniory a sociální službu jako je domov pro seniory.

Stigmatem může být pro jedince jakýkoliv atribut, který má pro svého nositele diskreditující účinky, který pro jiného může být zcela neutrální. Atribut sám o sobě není diskreditující, tento fakt určuje až sociální kontext.

Představme si úplně běžnou sociální situaci, kdy se musí starý člověk přestěhovat do domova pro seniory, protože z důvodu samotného stáří nebo i přidružené nemoci nemůže nadále o sebe pečovat sám, a buď jedinec rodinu nemá, anebo z důvodu velké vzdálenosti svého bydliště nemohou o svého seniora pečovat.

Takovýto starý člověk se může ze dne na den stát objektem stigmatu. Nejen, že je starý, ale k tomu může být publikem označován jako „nemohoucí“, „nesoběstačný“, v horších případech i „dementní“ nebo „nepotřebný“. Častá bývají i označení pomocí diagnóz, jako je například „alzheimer“, „ten s rakovinou“, „alkoholik“ apod.

Třebaže použití atributu nemusí být použito úmyslně jako stigma, pro nositele označení se může stigmatem, které ho diskredituje a určitým způsobem vylučuje ze společnosti, stát.

Troufám si říci, že každý jsme se s určitou formou stigmatizace setkali, ať už jsme byli ti, kteří pomyslnou nálepku někomu nalepili, nebo ti, kterým byla nalepena a nebylo nám s ní příjemně.

Důsledky stigmatizace mohou být různé, nabývají různých podob i rozsahu. Vyloučení ze společnosti, úzkost, deprese, v krajních případech i úmrtí jedinců.

Jako příklad krajního důsledku je Baumanem uváděn Holocaust, kdy muži, ženy i děti byli vyhlazováni proto, že byli označeni jako tvorové určené k likvidaci. (BAUMAN, 2004)

5.3 Destigmatizace

Je známé, že strach cítíme vůči tomu, co neznáme. Na tomto principu je postavena i destigmatizace.

Důležitou roli v procesu destigmatizace hraje informovanost.

Ze své praxe se domnívám, že zabránit stigmatizaci v domově pro seniory by mělo naplňování standardů kvality sociálních služeb, které slouží k tomu, aby zajišťovaly kvalitu poskytovaných služeb klientům a chránily jejich zájmy a práva. Dále také dodržování etických zásad, lidských práv a důstojnosti každého člověka.

6. OSOBNOSTNÍ VLASTNOSTI

Osobnostní vlastnost je něco, co lidi charakterizuje, odlišuje od druhých.

„Říct o někom, že je přátelský, znamená, že se přátelskostí vyznačuje, narozdíl od jiných, kteří přátelští nejsou nebo jsou přátelští méně než náš člověk. Dovedeme také říci, jak se přátelskost zpravidla projevuje, jak přátelský člověk mluví, jak se tváří, jak smýšlí a jedná.“ (ŘÍČAN, 2007, s. 39)

Ve svém výzkumu jsem se respondentů ptala na to, jaké osobnostní vlastnosti přisuzují seniorům. V dotazníku jsem uvedla následující osobnostní vlastnosti.

Každý z respondentů dostal k samotnému dotazníku přiložen následující výčet vlastností s vymezením jednotlivých vlastností, aby nedošlo ke zkreslení dat z důvodu rozlišných představ o významu určité vlastnosti.

Empatický – „Sdílení radosti či smutku s lidmi, kteří daný pocit právě prožívají.“ (KASSIN, 2007, s.703)

Neempatický – projevuje se neschopností sdílet s druhým právě prožívané emoce (KASSIN, 2007, s. 703)

Přátelský – velmi srdečný vztah, který obsahuje jen málo negativních momentů. Přátelé se vzájemně uznávají, podporují se velmi otevřeně a vyměňují si důvěrná sdělení. (PLHÁKOVÁ, 2007)

Nepřátelský – nepřátelský člověk je nelaskavý, nepodporující (KOLEKTIV AUTORŮ, 2008)

Spolehlivý – spolehlivého člověka si představím jako člověka svědomitého, řádného, poctivého, důvěryhodného, oddaného, přesného, se smyslem pro povinnost (KOLEKTIV AUTORŮ, 2008)

Nespolehlivý – člověk bez smyslu pro zodpovědnost, nedůvěryhodný, nedbalý (KOLEKTIV AUTORŮ, 2008)

Snášelivý – snášelivý člověk je podle mě osoba tolerantní a liberální vůči druhým osobám (KOLEKTIV AUTORŮ, 2008)

Nesnášelivý – nesnášelivost u člověka se projevuje netolerancí vůči druhému (KOLEKTIV AUTORŮ, 2008)

Spokojený – je příjemný pocit z dobrých vztahů nebo dobře vykonané činnosti (KOLEKTIV AUTORŮ, 1999, s. 243)

Nespokojený – jiným slovem lze také vyjádřit jako nezodpovědný (KOLEKTIV AUTORŮ, 2008)

Ochotný – jinými slovy také vstřícnost, vřelost, dobromyslnost, úslužnost nebo také snaživý (KOLEKTIV AUTORŮ, 2008)

Neochotný – jinak řečeno neúslužný (KOLEKTIV AUTORŮ, 2008)

Činný/aktivní – synonymy k činnosti jsou aktivita, činorodost, konání, schopnost reagovat na vnější podněty (KOLEKTIV AUTORŮ, 2008)

Nečinný/neaktivní – se dá vyjádřit synonymy zahálčivý, líný, klidný (KOLEKTIV AUTORŮ, 2008)

Otevřený – otevřenost vnímám jako přímost nebo také upřímnost (KOLEKTIV AUTORŮ, 2008)

Uzavřený – takový člověk je nepřístupný a samotářský (KOLEKTIV AUTORŮ, 2008)

Skromný – skromný člověk je v mých očích člověk nenáročný, který se spokojí s jednoduchostí, prostotou a obyčejností.

Neskromný – Neskromný člověk stále něco vyžaduje, je náročný (KOLEKTIV AUTORŮ, 2008)

Soběstačný – „*schopnost jedince uspokojovat své základní životní potřeby v konkrétních podmínkách*“ (KOLEKTIV AUTORŮ, 1999, s. 196)

Nesoběstačný – z důvodu nemoci nebo úrazu není člověk schopen uspokojovat své životní potřeby (KOLEKTIV AUTORŮ, 1999, s. 196)

Příjemný – příjemná osoba je osoba sympatická, ze setkáním s ní jsme potěšeni (KOLEKTIV AUTORŮ, 2008)

Nepříjemný – nepřejícný člověk, působí nesympaticky, setkání s takovým člověkem nám nepůsobí radost (KOLEKTIV AUTORŮ, 2008)

Přejícný – přejícný znamená být nezávistivý a nesobecký (KOLEKTIV AUTORŮ, 2008)

Nepřejícný – člověk je závistivý a sobecký (KOLEKTIV AUTORŮ, 2008)

Přizpůsobivý – pružnost, adaptabilita, tvárnost a ústupnost jsou synonymy k uvedené vlastnosti (KOLEKTIV AUTORŮ, 2008)

Nepřizpůsobivý – nepřizpůsobivý člověk se odmítá nebo nedokáže přizpůsobit vnějším okolnostem (KOLEKTIV AUTORŮ, 2008)

II. PRAKTICKÁ ČÁST

1. CÍL A HYPOTÉZY

1.1 Cíl

Cílem této studie je zjistit, jak mladí lidé vnímají seniory a zda se vnímání seniorů sebe samých liší od toho, jak je vnímají mladí lidé. Dále také zda četost setkávání mladého člověka se seniory má vliv na pozitivní hodnocení seniorů.

1.2 Hypotézy

Svým výzkumem jsem ověřovala průkaznost následujících čtyř hypotéz:

- 1) Senioři se vnímají jako osoby se společensky nežádoucími vlastnostmi.
- 2) Mladí lidé ve věku 15 - 20 let vnímají seniory jako osoby se společensky nežádoucími vlastnostmi.
- 3) Senioři se domnívají, že je mladí lidé vnímají jako osoby se společensky nežádoucími osobnostními vlastnostmi.
- 4) Osobní kontakt mladého člověka se seniorem vede k jeho pozitivnímu vnímání seniorů.

2. METODIKA

2.1 Zkoumané soubory

Pro ověření hypotéz mého výzkumu jsem sestavila dva výzkumné soubory. Soubor adolescentů a soubor seniorů.

2.1.1 Adolescenti

Jeden výzkumný soubor tvoří 90 studentů Gymnázia Joachima Barranda Beroun ve věku 15-20 let.

Do výzkumu byli zahrnuti všichni studenti ve věku 15-20 let, kteří byli přítomni ve škole v období sběru dat.

2.1.2. Seniori

Druhý zkoumaný soubor se skládá z 90 klientů Domova seniorů TGM ve věku 65 let a výše. Data byla sebrána od všech klientů žijících v Domově v období duben – květen 2014.

2.2 Sběr dat

2.2.1 Adolescenti

Data od mladých lidí věku od 15 do 20 let byla sebrána v Gymnáziu Joachima Barranda Beroun v dubnu 2014. Pro sběr dat byl použit dotazník Postoj současné mládeže k seniorům - mladí lidé, který byl zpracován pod číselným kódem. Před vyplněním dotazníku byl každý člen zkoumaného vzorku seznámen s účelem sběru dat, jejich zpracováním a publikováním. Všichni respondenti se výzkumu zúčastnili dobrovolně, bez nároku na honorář. Vyplnění dotazníku bylo anonymní.

Po vyplnění dotazníku, na který měli respondenti cca 20 minut, dotazník ihned odevzdávali, čímž byla zajištěna 100% návratnost.

2.2.2 Senioři

Sběr dat od seniorů jsem uskutečnila v Domově seniorů TGM v období duben-květen 2014. Ke sběru dat byl použit dotazník Postoj současné mládeže k seniorům – senioři, který byl také zpracován pod číselným kódem. Každý ze seniorů byl před samotným vyplněním seznámen s účelem sběru dat, jejich zpracováním a publikováním. Všichni respondenti dotazník vyplnili dobrovolně, bez nároku na honorář. Vzhledem k věku a smyslovým omezením respondentů jsem zvolila v dotazníku velikost písma číslo 16. Na vyplnění dotazníku měli respondenti cca 1 hodinu. Po vyplnění dotazníků byl respondentem ihned odevzdán, čímž byla zajištěna 100% návratnost.

2.3 Metody

Sběr dat byl proveden pomocí dvou druhů dotazníků, Postoj současné mládeže k seniorům – mladí lidé, viz. příloha č. 2 a Postoj současné mládeže k seniorům – senioři, viz. příloha č. 3. Tyto dotazníky jsem si pro svůj výzkum sestavila sama.

Dotazník určený pro adolescenty spočívá v charakterizování skupiny senioři pomocí uvedených bipolárních adjektiv. Respondenti „ohodnocovali“ skupinu senioři, a to tak, že vyznačili míru, v jaké to které adjektivum dle nich charakterizuje uvedenou skupinu lidí.

Součástí dotazníku je otázka týkající se počtu osobních setkání za měsíc.

Dotazník určený pro seniory se skládá ze dvou částí. V první části senioři charakterizují skupinu senioři pomocí uvedených bipolárních adjektiv. Stejně jako adolescenti, i senioři „ohodnocují“ skupinu senioři, a to tak, že vyznačí míru, v jaké to které adjektivum dle nich charakterizuje zmíněnou skupinu lidí.

V druhé části postupují stejně, s tím rozdílem, že vyznačují míru daného adjektiva, ve které skupinu senioři dle něj vnímají mladí lidé.

Všichni respondenti, adolescenti i senioři, dostali k dotazníku přiložený výčet všech osobnostních vlastností uvedených v dotazníku, s vysvětlením pojmů,

tak, jak je vnímám. Tímto objasněním obsahu jednotlivých osobnostních vlastností jsem chtěla zabránit tomu, že si každý respondent pod danou vlastností představí něco jiného. Objasnění uvedených osobnostních vlastností viz kapitola č. 6.

3. VÝSLEDKY VÝZKUMU

Při ověření prvních tří hypotéz, které předpokládají, že:

- 1) senioři se vnímají jako osoby se společensky nežádoucími vlastnostmi,
- 2) mladí lidé ve věku 15 - 20 let vnímají seniory jako osoby se společensky nežádoucími vlastnostmi,
- 3) senioři se domnívají, že je mladí lidé vnímají jako osoby se společensky nežádoucími osobnostními vlastnostmi, jsem postupovala následovně.

Uvedené hodnoty všech respondentů, mladých lidí i seniorů, jsem převedla do společné skórové hodnoty pro všech 13 uvedených osobnostních vlastností. Skóry jednotlivých respondentů jsou zaznamenány v následující tabulce.

Tabulka č. 1 Přehled skóre všech respondentů

	A	B	C
1.	22	44	39
2.	50	53	42
3.	41	58	26
4.	44	53	29
5.	40	47	36
6.	50	51	38
7.	46	50	32
8.	43	52	38
9.	44	50	36
10.	43	48	39
11.	44	44	39
12.	41	45	32
13.	46	44	37
14.	38	53	48
15.	45	49	44
16.	42	47	30
17.	53	41	39
18.	55	56	28
19.	44	50	39
20.	44	49	40
21.	40	52	38
22.	40	59	26
23.	48	50	39
24.	44	44	44
25.	41	50	30
26.	31	44	38
27.	39	47	33
28.	32	54	24
29.	45	45	31
30.	58	51	32
31.	34	43	32
32.	43	51	27
33.	38	50	37
34.	34	46	31
35.	35	45	31
36.	41	41	26
37.	39	57	31
38.	45	48	35
39.	41	48	32
40.	45	52	20
41.	43	50	37
42.	44	47	32
43.	45	49	32
44.	46	51	26
45.	41	43	34

	A	B	C
46.	42	50	29
47.	49	54	34
48.	38	36	36
49.	39	46	39
50.	42	44	33
51.	44	46	34
52.	44	48	41
53.	47	47	41
54.	40	47	48
55.	43	48	48
56.	36	46	29
57.	41	42	34
58.	40	30	35
59.	38	47	38
60.	44	48	22
61.	45	50	26
62.	30	47	30
63.	28	48	34
64.	41	43	43
65.	49	54	30
66.	39	47	32
67.	38	50	33
68.	42	47	39
69.	30	49	25
70.	26	34	30
71.	42	39	22
72.	31	47	34
73.	45	44	30
74.	35	48	31
75.	34	45	30
76.	36	48	33
77.	42	46	33
78.	49	43	34
79.	48	49	32
80.	39	46	35
81.	40	32	38
82.	41	45	34
83.	46	41	33
84.	41	31	22
85.	46	37	35
86.	37	48	38
87.	45	47	41
88.	39	45	25
89.	43	48	33
90.	44	37	37

A – skóry vnímání mladého člověka seniorů

B – skóry vnímání seniora seniorů

C – skóry jak se myslí senior, že mladí lidé vnímají seniory

Do následující tabulky jsem zanesla průměry skóru uvedených třinácti osobnostních vlastností všech devadesáti hodnocení.

Hodnotící škála použitých dotazníků byla nastavena v rozmezí 5 - 1, např. 5 = přátelští, 4 = spíše přátelští, 2 = spíše nepřátelští a 1 = nepřátelští. Stupeň 3 je definován jako hodnocení „neutrální“ a pro všech třináct osobnostních vlastností sloučených dohromady představuje hodnotu 39.

Následující tabulka poukazuje na to, jakým směrem a o kolik se hodnocení odklání od středové hodnoty 39, tedy hodnocení „neutrální“.

Tabulka č.3 Průměry skóru

A	B	C
41,39	46,83	33,80

Pro ověření prvních tří hypotéz byl zvolen t-test, který se používá pro porovnání dvou souborů výběrových dat. Data mohou být představována dvěma měřeními provedenými u jedné skupiny jedinců, tzv. párový test, anebo dvěma nezávislými skupinami jedinců, to je nepárový test.

Ve svém výzkumu jsem použila oba druhy testování.

Párový t- test jsem použila pro porovnání dat B vs. C. Nepárový t- test byl použit při porovnání dat B vs. A a C vs. A.

Tabulka č.4 Výsledky statistického testování t-testem

B vs. C	t = 15,13	df = 89	p ...0,000
A vs. B	t = 6,46	df = 178	p ...0,000
A vs. C	t = -8,65	df = 178	p ...0,000

t – testovací kritérium

df – stupně volnosti

p – pravděpodobnost

Výsledky statistického testování svědčí o tom, že mezi názorem seniorů, jaké osobnostní vlastnosti senioři jako skupina mají, a jejich představou, jaké osobnostní vlastnosti jim přisuzují adolescenti, je statisticky velmi významný rozdíl. S pravděpodobností výrazně nižší než jedno promile (p nižší než 0,001) se senioři jako skupina domnívají, že je adolescenti vnímají jako osoby s nežádoucími osobnostními vlastnostmi více, než se vnímají sami senioři.

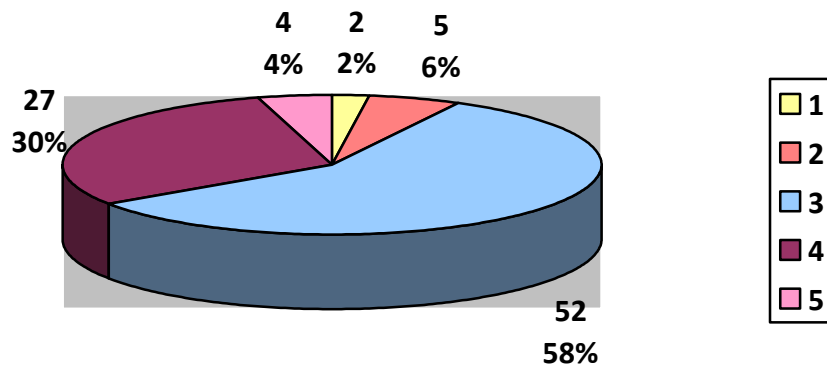
Dále poukazují na to, že mezi tím, jaké osobnostní vlastnosti ve skutečnosti přisuzují adolescenti seniorům, a jaké osobnostní vlastnosti si přisuzují sami senioři, je statisticky velmi významný rozdíl. S pravděpodobností výrazně nižší než jedno promile (p nižší než 0,001) adolescenti vnímají seniory s méně příznivými osobnostními vlastnostmi než si přisuzují sami senioři.

Statistický test svědčí pro to, že mezi tím, jak adolescenti ve skutečnosti vnímají seniory, a domněnkami, jaké osobnostní vlastnosti jim adolescenti přisuzují, je statisticky velmi významný rozdíl. S pravděpodobností výrazně nižší než jedno promile (p nižší než 0,001) adolescenti jako skupina přisuzují seniorům příznivější osobnostní vlastnosti, než se o nich senioři domnívají.

Následující grafy zobrazují, jak adolescenti vnímají seniory jako skupinu lidí, jaké osobnostní vlastnosti jim přisuzují. Graf zaznamenává počet adolescentů přisuzujících seniorům jednotlivé stupně osobnostních vlastností. Počty osob jsou taktéž zobrazeny v procentech.

Graf č.1 Osobnostní vlastnost empatie

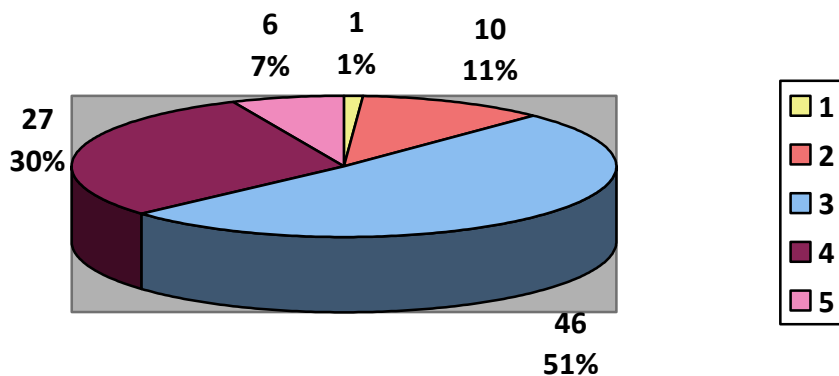
5 = empatičtí - 1 = neempatičtí

Při přidělování skóru osobnostní vlastnosti empatie uvedli 4 respondenti z celkového počtu 90 respondentů, že senioři jako skupina jsou empatičtí. 27 respondentů uvedlo, že senioři jsou spíše empatičtí. 52 respondentů, to je 58%, tedy více jak polovina, uvedlo, že vnímá seniory v této oblasti neutrálně. 5 respondentů uvedlo, že senioři jsou spíše neempatičtí a 2 respondenti uvedli, že senioři jako skupina jsou neempatičtí.

Graf č. 2 Osobnostní vlastnost přátelskost

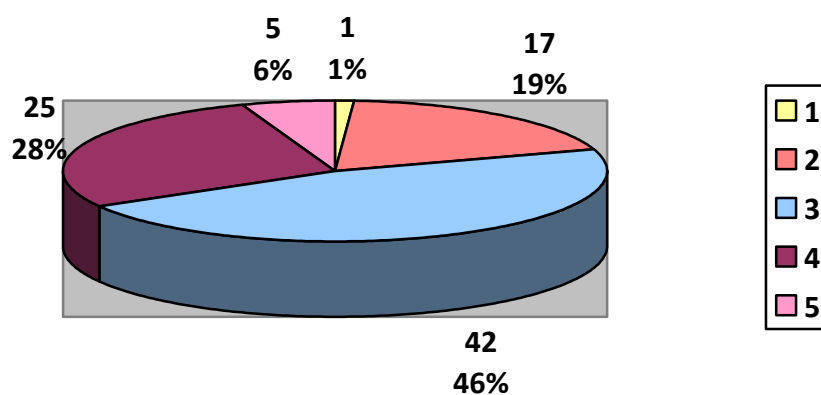
5 = přátelští - 1 = nepřatelští

V souvislosti osobnostní vlastnosti přátelskost uvedlo 6 respondentů, že senioři jako skupina jsou přátelští a 27 respondentů, že jsou senioři jsou spíše přátelští. 46 respondentů uvedlo, že vnímají seniory neutrálně v souvislosti s touto vlastností. 10 respondentů vnímá seniory jako spíše nepřátelské a 1 respondent jako nepřátelské.

Graf č.3 Osobnostní vlastnost spolehlivost

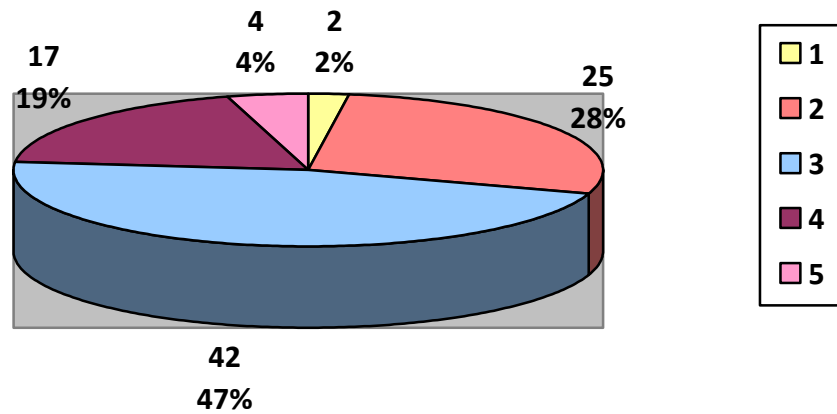
5 = spolehliví - 1 = nespolehliví

Při odpovídání na otázku, jak spolehliví jsou senioři jako skupina, uvedlo 5 respondentů, že senioři jsou spolehliví a 25 respondentů, že jsou spíše spolehliví. Jako neutrální seniory vnímá 42 respondentů. A spíše nespolehlivé vnímá seniory 17 z dotazovaných respondentů a 1 respondent uvedl, že senioři jsou nespolehliví.

Graf č.4 Osobnostní vlastnost snášenlivost

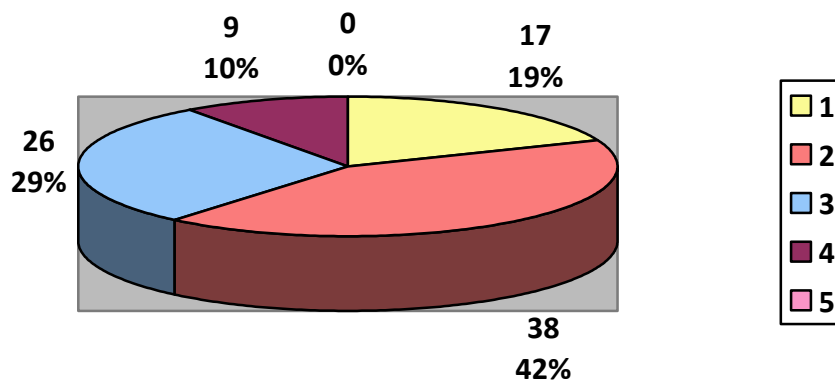
5 = snášenliví - 1 = nesnášenliví

Čtvrtá vlastnost, kterou respondenti posuzovali, byla snášenlivost. 4 respondenti uvedli, že senioři jako skupina jsou snášenliví a 17 respondentů, že jsou spíše snášenliví. 42 respondentů hodnotí tuto vlastnost neutrálním bodem hodnotící stupnice. Spíše nesnášenliví uvedlo 25 respondentů, a to, že jsou senioři nesnášenliví, uvedli 2 respondenti.

Graf č.5 Osobnostní vlastnost spokojenost

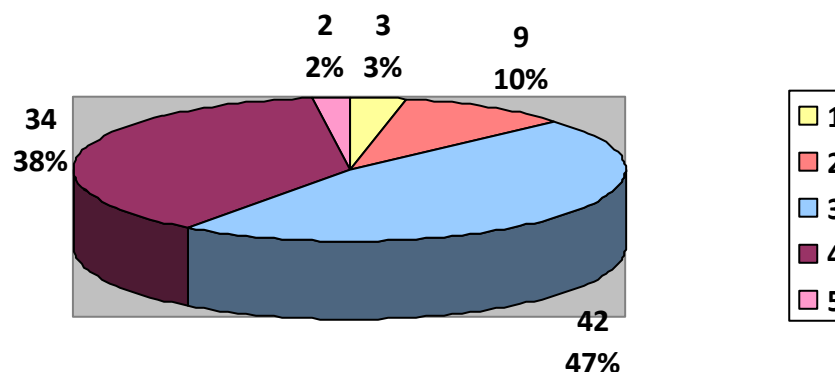
5 = spokojení - 1 = nespokojení

Tento graf znázorňuje, jak si respondenti myslí, že jsou senioři spokojení nebo nespokojení. Žádný z dotázaných 90 respondentů neuvedl, že senioři jako skupina jsou spokojení. 9 respondentů uvedlo, že jsou spíše spokojení a jako neutrální hodnotilo tuto vlastnost 26 respondentů. 38 respondentů uvedlo, že senioři jsou spíše nespokojení a 17 respondentů, že jsou nespokojení.

Graf č.6 Osobnostní vlastnost ochota

5 = ochotní - 1 = neochotní

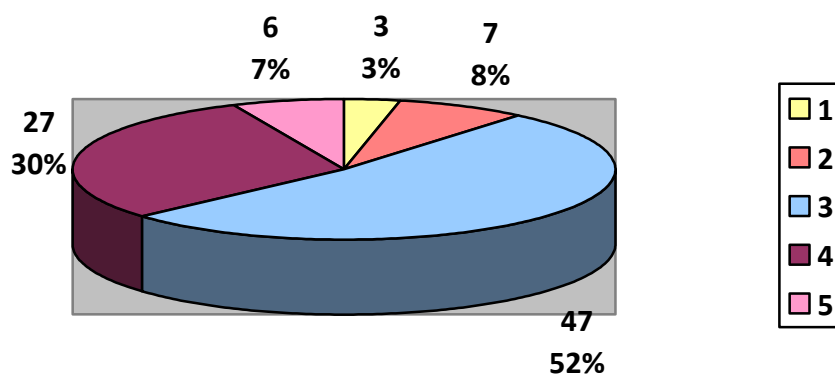

2 respondenti vnímají seniory jako ochotné, 34 respondentů jako spíše ochotné a 42 respondentů je vnímají v této osobnostní vlastnosti neutrálně.

9 z 90 respondentů vnímá seniory jako spíše neochotné a 3 respondenti jako neochotný.

Graf č.7 Osobnostní vlastnost aktivita/činnost

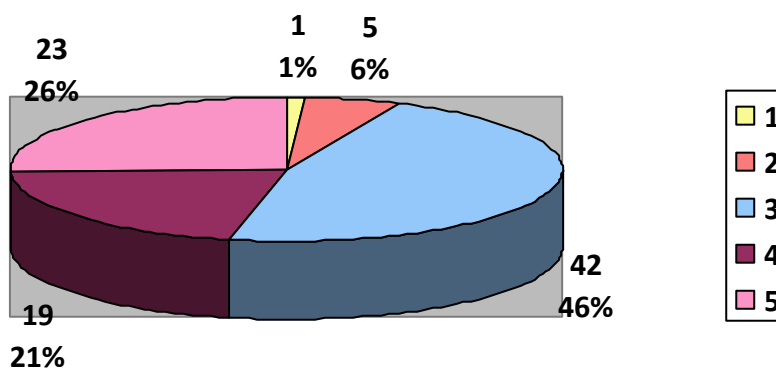
5 = aktivní/činní - 1 = neaktivní/nečinní

6 respondentů vnímá seniory jako skupinu aktivní a 7 respondentů jako spíše aktivní. 47 respondentů, více než polovina, vnímá tuto vlastnost u seniorů jako neutrální. 7 respondentů vnímá seniory jako spíše neaktivní a 3 respondenti jako neaktivní.

Graf č. 8 Osobnostní vlastnost otevřenost

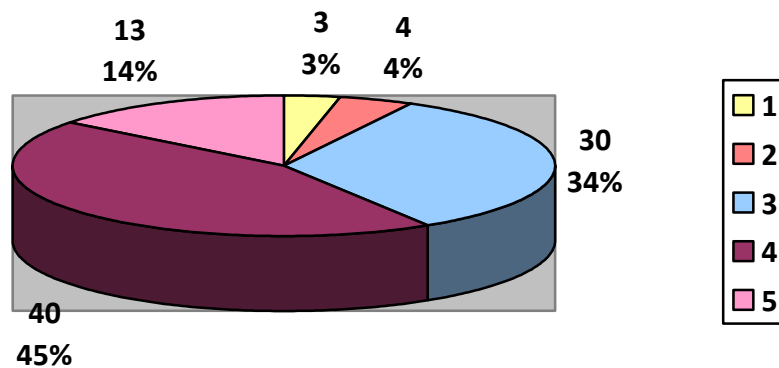
5 = otevření - 1 = uzavření

Seniorům přisuzuje otevřenost 23 respondentů, 19 respondentů pak uvádí, že jsou spíše otevření a 42 označila tuto vlastnost neutrálním bodem hodnotící stupnice. 5 adolescentů vnímá seniory jako spíše uzavřené a 1 respondent jako uzavřené.

Graf č.9 Osobnostní vlastnost skromnost

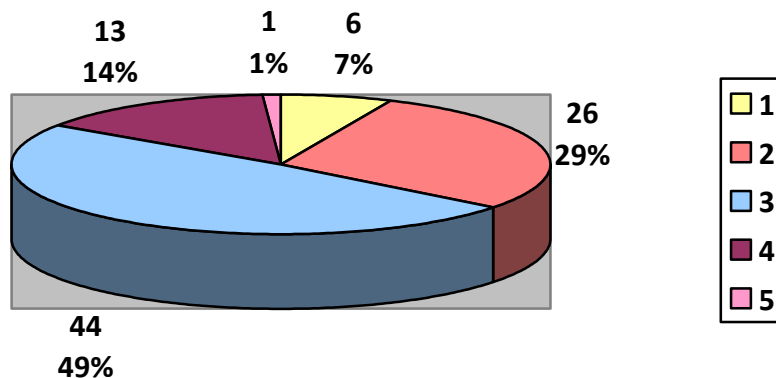
5 = skromní - 1 = neskromní

13 respondentů z 90 dotazovaných uvedlo, že vnímá seniory jako skromné lidi a 40 respondentů jako spíše skromné. 30 adolescentů uvedlo, že vnímají tuto vlastnost u senioru jako neutrální. 4 respondenti říkají, že senioři jsou spíše neskromní a 3 pak říkají, že jsou neskromní.

Graf č.10 Osobnostní vlastnost soběstačnost

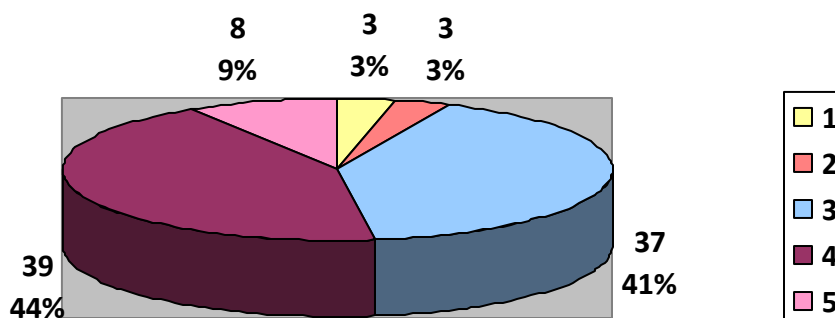
5 = soběstační - 1 = nesoběstační

1 respondent z celkového počtu 90 respondentů odpověděl, že vnímá seniory jako soběstačné. 13 respondentů jako spíše soběstačné a necelá polovina, 44 respondentů, vnímá soběstačnost u seniorů neutrálně. 26 adolescentů uvedlo, že senioři jsou spíše nesoběstační a 6 adolescentů, že jsou nesoběstační.

Graf č11 Osobnostní vlastnost příjemnost

5 = příjemní - 1 = nepříjemní

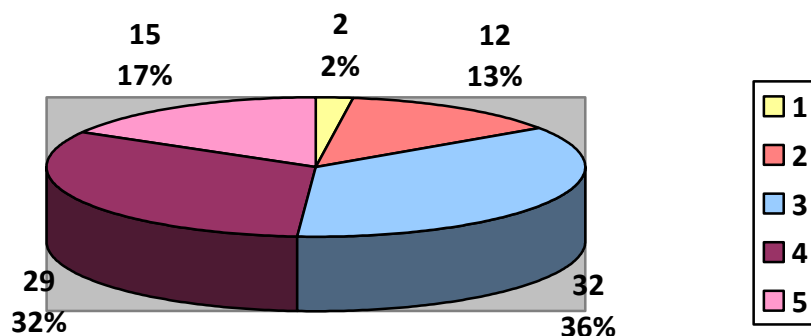
Na 8 respondentů z celkového počtu 90 respondentů působí senioři jako skupina jako příjemní lidé, na 39 respondentů jako spíše příjemní lidé.

37 respondentů u této vlastnosti označili neutrální bod hodnotící škály. Po 3 respondentech pak uvedlo, že senioři jsou spíše nepříjemní a nepříjemní.

Graf č. 12 Osobnostní vlastnost přejícnost

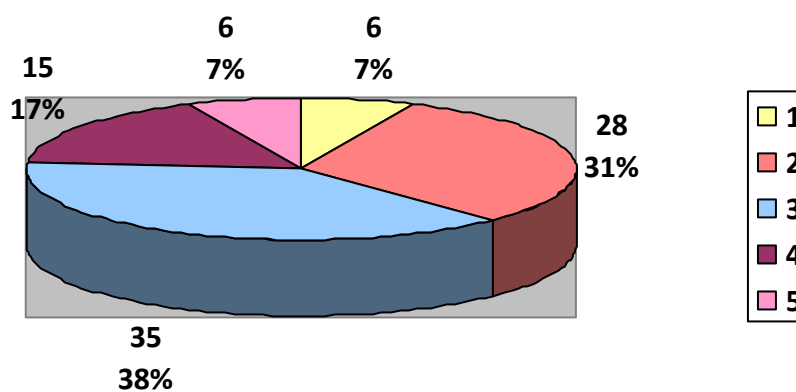
5 = přející - 1 = nepřející

15ti respondentů uvedlo, že jsou senioři přející a 29 respondentů spíše přející. Neutrální bod na hodnotící stupnici označilo 32 respondentů. 12 respondentů vnímá seniory jako spíše nepřející a 2 respondenti jako nepřející.

Graf č.13 Osobnostní vlastnost přizpůsobivost

5 = přizpůsobiví - 1 = nepřizpůsobiví

6 respondentů si o seniorech myslí, že jsou jako skupina lidí přizpůsobiví a 15 respondentů, že jsou spíše přizpůsobiví. 35 respondentů označila tuto vlastnost v neutrálním bodě hodnotící stupnice. 28 respondentů z celkového počtu 90 respondentů uvedlo, že senioři jsou spíše nepřizpůsobiví a 7 respondentů, že senioři jsou nepřizpůsobiví.

Při ověřování čtvrté hypotézy, která předpokládá, že osobní kontakt mladého člověka se seniorem vede k jeho pozitivnímu vnímání seniorů, jsem postupovala následovně.

Hodnoty četnosti osobních setkání se seniorem, které mladí lidé uvedli v druhé části dotazníku Postoj současné mládeže k seniorům – mladí lidé na otázku „Kolikrát do měsíce jste v osobním kontaktu se seniorem?“, jsem zaznamenala do následující tabulky.

Tabulka č. 2 Přehled četnosti osobních kontaktů mladých lidí se seniorem

	Počet setkání	A
1.	15	22
2.	15	50
3.	4	41
4.	4	44
5.	15	40
6.	4	50
7.	1	46
8.	4	43
9.	4	44
10.	30	43
11.	12	44
12.	15	41
13.	4	46
14.	1	38
15.	4	45
16.	4	42
17.	4	53
18.	2	55
19.	15	44
20.	15	44
21.	15	40
22.	15	40
23.	4	48
24.	4	44
25.	30	41
26.	4	31
27.	2	39
28.	20	32
29.	30	45
30.	1	58
31.	4	34
32.	4	43
33.	15	38
34.	0	34
35.	30	35
36.	4	41
37.	0	39
38.	30	45
39.	4	41
40.	30	45
41.	4	43
42.	15	44
43.	0	45
44.	20	46
45.	2	41

	Počet setkání	A
46.	0	42
47.	4	49
48.	0	38
49.	15	39
50.	30	42
51.	4	44
52.	4	44
53.	30	47
54.	4	40
55.	30	43
56.	4	36
57.	15	41
58.	4	40
59.	0	38
60.	0	44
61.	30	45
62.	15	30
63.	1	28
64.	4	41
65.	20	49
66.	0	39
67.	10	38
68.	15	42
69.	0	30
70.	15	26
71.	15	42
72.	30	31
73.	30	45
74.	30	35
75.	15	34
76.	30	36
77.	30	42
78.	15	49
79.	15	48
80.	0	39
81.	15	40
82.	4	41
83.	30	46
84.	4	41
85.	30	46
86.	30	37
87.	4	45
88.	30	39
89.	30	43
90.	1	44

K ověření uvedené hypotézy jsem použila výpočtu Pearsonova korelačního koeficientu.

Tato metoda je používána pro zjištění těsnosti závislosti dvou náhodných proměnných. Dvě veličiny jsou korelované, jestliže určité hodnoty jedné veličiny mají tendenci vyskytovat se společně s určitými hodnotami druhé veličiny.

Korelační koeficient nabývá hodnot od -1 do + 1.

V případě záporné korelace hodnota jedné proměnné stoupá a druhé klesá. V případě kladné korelace hodnoty obou proměnných stoupají. Jestliže se korelační koeficient rovná nule, neexistuje žádný lineární vztah.

Pearsonův korelační koeficient souboru hodnot četostí kontaktu adolescenta a hodnocení osobnostních vlastností seniorů skupinou adolescentů má hodnotu -0,031, je tedy téměř roven nule, to znamená, že je korelace statisticky neprůkazná. Z toho vyplývá, že mezi četostí osobního kontaktu adolescenta se seniory a pozitivním vnímání seniorů jako skupiny není statisticky prokázán žádný vztah.

4. ZÁVĚR VÝZKUMU

Výzkum provedený mezi studenty Gymnázia Joachima Barranda Beroun a seniory v Domově seniorů TGM poukazuje na to, že senioři jako skupina se nevnímají jako osoby se společensky nežádoucími osobnostními vlastnostmi. Hodnocení osobnostních vlastností seniorů samotnými seniory se pohybuje v pozitivním směru hodnotící škály. Hypotézu, domnívající se, že senioři se vnímají jako osoby se společensky nežádoucími vlastnostmi, nelze prokázat.

Také hodnocení osobnostních vlastností seniorů adolescenty se pohybuje v pozitivním směru hodnotící škály. Hypotézu, domnívající se, že mladí lidé ve věku 15-20 let vnímají seniory jako osoby se společensky nežádoucími osobnostními vlastnostmi, nelze prokázat.

Oproti tomu názor seniorů na to, jaké osobnostní vlastnosti přisuzují mladí lidé seniorům, udává hodnoty v negativním směru hodnotící škály. Proto hypotézu domnívající se, že senioři se domnívají, že je mladí lidé vnímají jako osoby se společensky nežádoucími osobnostními vlastnostmi lze na základě provedeného výzkumu prokázat.

Provedený statistický test neprokázal žádný vztah mezi četostí osobního kontaktu a pozitivním vnímáním seniorů adolescenty. Hypotézu, které se domnívá, že osobní kontakt mladého člověka se seniorem vede k jeho pozitivnímu vnímání seniorů, nelze prokázat.

Výzkum byl proveden v Gymnáziu Joachima Barranda Beroun a Domově seniorů TGM a nelze výsledky interpretovat ve vztahu k celé České republice.

5. DISKUSE

Za zmínění stojí, že dle výsledků výzkumu mladí lidé nepotřebují osobní kontakt se seniory proto, aby je vnímali pozitivně. Výzkum neprokázal jakoukoli souvislost mezi četností osobního setkání a pozitivním vnímáním.

Přesto se domnívám, že osobní setkávání těchto dvou generací má svoji důležitou roli. Osobní setkání seniorů s mladými lidmi by mohlo změnit jejich přesvědčení, že jsou jako skupina vnímáni jako osoby s převážně nežádoucími osobnostními vlastnostmi, jak vyplynulo z výzkumu. A přesvědčit se o tom, že jsou i ve svém věku a se všemi svými omezeními, které stáří přináší, pro mladé lidi užiteční a mají jim stále co nabídnout. K této změně by mohli pomoci různé programy, které právě domovy seniorů pro své klienty připravují a zprostředkovávají seniorům kontakt s lidmi žijícími mimo zařízení, mezi které patří i mladí lidé ve zmiňované věkové kategorii. Tato setkávání nabízejí seniorům možnost předávat své znalosti, dovednosti a především své zkušenosti mladým.

ZÁVĚR

Cílem této diplomové práce na téma „Postoj současné mládeže k seniorům“ bylo seznámit čtenáře s postojem mladých lidí k seniorům. V teoretické části se čtenář obeznámil s vývojovými obdobími adolescence a stáří, jejich věkovým vymezením a charakteristickými znaky daného vývojového období. Stáří s sebou přináší mnoho změn, a to v rovině fyzické, psychické, ale i v oblasti sociálních vztahů. Právě v rovině sociální interakce je poukazováno na jev zvaný ageismus. Ageismus, nebo také diskriminace z důvodu věku, který se projevuje averzí, zesměšňováním, ignorací, nerespektováním a nedocenením starých lidí, je často diskutovaným tématem. Píše se o něm v mnoha literárních pramenech a proběhl na toto téma nejméně jeden výzkum.

Výsledky mého výzkumu se liší od zmíněné teorie v tom směru, že můj výzkumný vzorek neprokázal negativní postoj mladých lidí k seniorům. Naopak výsledky se pohybují v pozitivním směru hodnotící stupnice. Obecně tedy mohu říci, že mladí lidé mají pochopení pro stáří a v jejich názorech se neprojevují ageistické sklony a postoje.

Musím ovšem poukázat na možnost zkreslení dat studem uvést data tak, jak skutečně adolescenti vnímají seniory jako skupinu, protože všichni víme,

že negativní názor často není žádán. Případně také ovlivnění respondenta svým blízkým seniorem, babičkou či dědečkem, se kterým je respondent v blízkém kontaktu a má k němu velmi pozitivní vztah.

Domnívám se, že k potvrzení toho, že mladí lidé mají opravdu pozitivní postoj ke starým lidem by bylo potřeba provést výzkum s větším výzkumným vzorkem a plošným rozložením.

Data, která poukazují na jev, že se senioři domnívají, že mladí lidé jim přisuzují negativní osobnostní vlastnosti, mě vedou k zamyšlení nad programy začleňujícími seniory do společnosti, prostřednictvím kterých by si mohli uvědomit, že senioři jako skupina mají mladým lidem co nabídnout a předat.

SLOVNÍK POJMŮ

Aspekt – „*hledisko, pojetí, určitý pohled na něco, zorný úhel*“ (KOLEKTIV AUTORŮ, 1999, s. 231)

Atribut – „*vlastnost trvale přisuzovaná někomu nebo něčemu*“ (KOLEKTIV AUTORŮ, 1999, s. 248)

Determinace – „*podmínění jednání, omezení svobody rozhodování*“ (KOLEKTIV AUTORŮ, 1999, s. 225)

Dichotomické myšlení – „*černobílé myšlení*“ (MALÍKOVÁ, 2010, s. 38)

Vše je buď černé nebo bílé, neexistuje nic mezi tím.

Diskreditace – „*ztráta důvěry, podrytí*“ (KOLEKTIV AUTORŮ, 1999, s. 250)

Diskriminace – Hartl a Hartlová popisují diskriminaci jako omezování nebo upírání práv určitým skupinám obyvatel z důvodů etnických, náboženských, jazykových i sexuálních. (HARTL a HARTLOVÁ, 2004, s. 115)

V tomto případě jde o přímou diskriminaci, narozdíl od nepřímé, kdy „*neutrálně zamýšlené opatření, kritérium nebo praxe znevýhodňují jednu skupinu na úkor jiných.*“ (MATOUŠEK, 2003, s. 52)

Gerontologie – „*obor zabývající se studiem změn lidského organismu ve stáří a zdravotními, psychologickými, sociálními důsledky stárnutí.*“ (VOKURKA a HUGO, 2004, s. 142)

Identita – „*typické rysy jedince nebo skupiny, obvykle podmíněné sociálními charakteristikami.*“ (GIDDENS, 1999, s. 550)

Predispozice – „*získaná nebo vrozená způsobilost k něčemu, náchylnost, sklon*“ (KOLEKTIV AUTORŮ, 1999, s. 243)

Stereotyp – znamená ustálený a navyklý vzorec myšlení nebo chování, soubor představ, které mají příslušníci společenské skupiny o sobě nebo o jiných. Sociální stereotyp obsahuje hodnotící, často iracionální soudy a mívá blízko k předsudkům. (KOLEKTIV AUTORŮ, 1999, s. 282)

LITERATURA

ČECHOVÁ, V., KUČEROVÁ, H. a MELLANOVÁ, A., *Psychologie a pedagogika II*. Praha: Informatorium, 2004. ISBN 80-7333-028-8.

GIDDENS, A. *Sociologie*. Přeložil Jan Jařab. Praha: Argo, 1999. s. 550. ISBN 80-7203-124-4.

GOFFMAN, E. *Stigma: Notes on the Management of Spoiled Identity*. New York: Simon & Schuster, 1986. ISBN 0-671-62244-7.

HARTL, P. a HARTLOVÁ, H. *Psychologický slovník*. 2.vydání. Praha: Portál, 2003. ISBN 978-80-7367-569-1.

HAŠKOVCOVÁ, H. *Fenomén stáří*. 2. vydání. Praha: Havlíček Brain Team, 2010. ISBN 978-80-87109-19-9.

HEATHERTON, T., F., KLECK, R., E., HEBL, M., R., HULL, J., G. *The Social Psychology of Stigma*. New York: Guilford Press, 2003. ISBN 1-57230-942.

KASSIN, S. *Psychologie*. Přeložila Dagmar Břejlová, Veronika Balaščíková a Helena Šolcová. Brno: Computer Press, 2007. ISBN 978-80-251-1716-3.

KASTOVÁ, V. *Krize a tvořivý přístup k ní: Typy životních krizí, jejich dynamika a možnosti krizové intervence*. Přeložila Jana Vašková. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-717-8365-X.

KOHOUTEK, R. *Základy sociální psychologie*. Brno: Akademické nakladatelství, 1998. ISBN 80-7204-064-2.

LANGMEIER, J. a KREJČÍŘOVÁ, D. *Vývojová psychologie*. Praha: Grada, 1998. ISBN 80-7169-195-X.

LINK., B., G. and PHELAN, J., C. *Conceptualizing Stigma*. Annual Review of Sociology. 2001, 40, 1, s. 363-385. ISSN 0586-7614.

LORENZ, K. *Základy etologie: Srovnávací výzkum chování*. Praha: Academia, 1993. ISBN 80-200-0477-7.

MALÍKOVÁ, E. *Péče o seniory v pobytových sociálních zařízeních*. Praha: Grada, 2010. ISBN 978-80-247-3148-3.

MATOUŠEK, O. *Slovník sociální práce*. Praha: Portál, 2003, s. 22. ISBN 80-7178-549-0.

NAKONEČNÝ, M. *Sociální psychologie*. Praha: Academia, 1999. ISBN 80-200-0690-7.

ORT, J. *Kapitoly ze sociologie stáří*. Ústí nad Labem: Univerzita J. E. Purkyně v Ústí nad Labem, Pedagogická fakulta, 2004. ISBN 80-7044-636-6.

PLHÁKOVÁ, A. *Učebnice obecné psychologie*. Praha: Academia, 2007. ISBN 978-80-200-1499-3.

ŘÍČAN, P. *Psychologie osobnosti*. 5. vydání. Praha: Grada, 2007. ISBN 978-80-247-1174-4.

SAK, P. a KOLESÁROVÁ, K. *Sociologie stáří a seniorů*. Praha : Grada, 2012. ISBN 978-80-247-3850-5.

STEINBERG, L. a MORRIS A., S. *Adolescent development*. Annual Review of Psychology. 2001, 52, s. 83-110. ISSN 0586-7614.

TOŠNEROVÁ, T. *Ageismus – průvodce stereotypy a mýty o stáří*. Praha: Ambulance pro poruchy paměti, Ústav lékařské etiky 3. LF UK a FN Královské Vinohrady, 2002. ISBN 80-238-9506-0.

VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie. Dětství, dospělost, stáří*. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-308-0.

VIDOVIČOVÁ, L. *Stárnutí, věk a diskriminace – nové souvislosti*. Brno: Mezinárodní politologický ústav Masarykovy univerzity. 2008. ISBN 978-80-210-4627-6.

VOKURKA, M. a HUGO, J. *Praktický slovník medicíny*. 7. vydání. Praha: Maxdorf, 2004. s. 142. ISBN 80-7345-009-7.

KOLEKTIV AUTORŮ. *Všeobecná encyklopedie 1*. Praha: Diderot, 1999. ISBN 80-902555-3-1.

KOLEKTIV AUTORŮ. *Všeobecná encyklopedie 2*. Praha: Diderot, 1999. ISBN 80-902555-4-X.

KOLEKTIV AUTORŮ. *Všeobecná encyklopedie 6*. Praha: Diderot, 1999. ISBN 80-902555-8-2.

KOLEKTIV AUTORŮ. *Všeobecná encyklopedie 7*. Praha: Diderot, 1999. ISBN 80-902555-9-0.

VYMĚTAL, J. *Lékařská psychologie*. 3. vydání. Praha: Portál, 2003, s. 397. ISBN 80-717-8740-X.

ZACHAROVÁ, E., HERMANOVÁ, M. a ŠRÁMKOVÁ, J. *Zdravotnická psychologie*. Praha: Grada, 2007. ISBN 978-80-247-2068-5.

INTERNETOVÉ ZDROJE

DEMOGRAFICKÉ INFORMAČNÍ CENTRUM. Demografie (online).
Poslední revize 2014. (cit. 2014-06-04). Dostupné
z: http://demografie.info/?cz_prognozyprojekcecr.

KOLEKTIV AKTORŮ. ABZ slovník českých synonym (online).
Poslední revize 2014. (cit 2014-03-20). Dostupné z: <http://www.slovník-synonym.cz/>.

VIDOVIČOVÁ, L. Ageismus (online).
Poslední revize 2014.
(cit. 2014-06-01). Dostupné z: <http://www.ageismus.cz/?m=3&lang=cz#czr>.

VIDOVOČOVÁ, L. Věda.muni.cz (online).
Poslední revize 2014.
(cit. 2014-06-02). Dostupné z: <http://www.veda.muni.cz/tema/1155-tema-diskriminace-senioru>

PŘÍLOHY

Příloha č. 1 Informovaný souhlas

Informovaný souhlas

Vážená paní, vážený pane,

jmenuji se Tereza Řečtáčková a jsem studentkou IV. ročníku Pražské vysoké školy psychosociálních studií studijního programu Sociální politika a sociální práce.

Ráda bych Vás tímto požádala o účast v mém výzkumu, která spočívá ve vyplnění následujících otázek.

Cílem tohoto výzkumu je zjistit, jaký postoj zaujímá současná mládež k seniorům.

Dotazník je anonymní a jeho vyplnění dobrovolné, bez nároku na honorář.

Vyplnění dotazníku bude bráno jako souhlas s účastí ve výzkumu.

Výsledek výzkumu bude publikován v diplomové práci Postoj současné mládeže k seniorům.

Děkuji Vám za ochotu.

Bc. Tereza Řečtáčková

Příloha č. 2 Dotazník – Postoj současné mládeže k seniorům – mladí lidé

Postoj současné mládeže k seniorům – mladí lidé

Jací jsou senioři?

Samozřejmě vím, že všichni senioři nejsou stejní, přesto se prosím pokuste charakterizovat skupinu senioři pomocí uvedených osobnostních vlastností.

V každém řádku prosím zakroužkujte číslici na stupnici od jedné (bezpečná atd.) do pěti (užitečná atd.)

Postupujte po řádcích →

K dotazníku je přiložen seznam uvedených osobnostních vlastností s jejich obsahovým vymezením tak, jak vlastnosti vnímám, aby se tak předešlo zkreslení dat, z důvodu odlišných představ o dané vlastnosti.

Jaké osobnostní vlastnosti přisuzují seniorům?

neempatičtí	1	2	3	4	5	empatičtí
nepřátelští	1	2	3	4	5	přátelští
nespolehliví	1	2	3	4	5	spolehliví
nesnášenliví	1	2	3	4	5	snášenliví
nespokojení	1	2	3	4	5	spokojení
neochotní	1	2	3	4	5	ochotní
méně aktivní	1	2	3	4	5	aktivní/činní
uzavření	1	2	3	4	5	otevření
neskromní	1	2	3	4	5	skromní
nesoběstační	1	2	3	4	5	soběstační
nepříjemní	1	2	3	4	5	příjemní
nepřející	1	2	3	4	5	prející/nezávistiví
nepřizpůsobiví	1	2	3	4	5	přizpůsobiví

Váš věk: .....

Kolikrát do měsíce jste v osobním kontaktu se seniorem? (Zde je myšleno v bližším kontaktu, nežli setkání se na ulici, v dopravním prostředku atd.)

..... x měsíčně

Postoj současné mládeže k seniorům - senioři

Jací jsou senioři?

Samozřejmě vím, že všichni senioři nejsou stejní, přesto se prosím pokuste charakterizovat skupinu seniorů pomocí uvedených osobnostních vlastností.

V každém řádku prosím zakroužkujte číslici na stupnici od jedné (neempatičtí atd.) do pěti (empatičtí atd.)

Postupujte po řádcích →

K dotazníku je přiložen seznam uvedených osobnostních vlastností s jejich obsahovým vymezením, tak jak vlastnosti vnímám, aby se tak předešlo zkreslení dat, z důvodu odlišných představ o dané vlastnosti.

Jaké osobnostní vlastnosti přisuzují seniorům?

neempatičtí	1	2	3	4	5	empatičtí
nepřátelští	1	2	3	4	5	přátelští
nespolehliví	1	2	3	4	5	spolehliví
nesnášenliví	1	2	3	4	5	snášenliví
nespokojení	1	2	3	4	5	spokojení
neochotní	1	2	3	4	5	ochotní
méně aktivní	1	2	3	4	5	aktivní
uzavření	1	2	3	4	5	otevření
neskromní	1	2	3	4	5	skromní
nesoběstační	1	2	3	4	5	soběstační
nepříjemní	1	2	3	4	5	příjemní
nepřející	1	2	3	4	5	prející
nepřizpůsobiví	1	2	3	4	5	přizpůsobiví

Jaké osobnostní vlastnosti nám seniorům přisuzují mladí lidé?

neempatičtí	1	2	3	4	5	empatičtí
nepřátelští	1	2	3	4	5	přátelští
nespolehliví	1	2	3	4	5	spolehliví
nesnášenliví	1	2	3	4	5	snášenliví
nespokojení	1	2	3	4	5	spokojení
neochotní	1	2	3	4	5	ochotní
méně aktivní	1	2	3	4	5	aktivní
uzavření	1	2	3	4	5	otevření
neskromní	1	2	3	4	5	skromní
nesoběstační	1	2	3	4	5	soběstační
nepříjemní	1	2	3	4	5	příjemní
nepřející	1	2	3	4	5	přející
nepřizpůsobiví	1	2	3	4	5	přizpůsobiví

BIBLIOGRAFICKÉ ÚDAJE

Jméno a příjmení autorky: Bc. Tereza Řečtáčková

Studijní program: Sociální práce a sociální politika

Studijní obor: Sociální práce se zaměřením na komunikaci a aplikovanou psychoterapii

Název práce: Postoj současné mládeže k seniorům

Počet stran (bez příloh): 61

Celkový počet stran příloh: 6

Počet titulů české literatury a pramenů: 26

Počet titulů zahraniční literatury a pramenů: 4

Počet internetových odkazů: 4

Vedoucí práce: Mgr. Hana Cutychová

Rok dokončení práce: 2014

**Posudek vedoucího/oponenta bakalářské/diplomové práce
na Pražské vysoké škole psychosociálních studií**

Jméno a příjmení studenta/-tky: Bc. Tereza Řečtáčková
 Obor studia: Sociální práce se zaměřením na komunikaci a aplikovanou psychoterapii
 Název práce: Poštoy současné mládeže k seniorům
 Vedoucí/oponent práce: Mgr. Hana Cutychová

Technické parametry práce:

Počet stránek textu (bez příloh): 58
 Počet stránek příloh: 5
 Počet titulů v seznamu literatury: 30

0**	1	2	3	4
-----	---	---	---	---

Výběr tématu

Závažnost tématu

	1			
--	---	--	--	--

Oborová přílehlavost tématu

	1			
--	---	--	--	--

Originalita tématu a jeho zpracování

	1			
--	---	--	--	--

Formální zpracování

Jazykové vyjádření (respektování pravopisné normy, stylistické vyjadřování, zvládnutí odborné terminologie)

		2		
--	--	---	--	--

Práce s odbornou literaturou a prameny (citace, parafráze, odkazy, dodržení norem pro citace, cizojazyčná literatura)

	1			
--	---	--	--	--

Formální zpracování (jasnost tématu, rozčlenění textu, průvodní aparát, poznámky, přílohy, grafická úprava)

		2		
--	--	---	--	--

Metody práce

Vhodnost a úroveň použitých metod

	1			
--	---	--	--	--

Využití výzkumných empirických metod

	1			
--	---	--	--	--

Využití praktických zkušeností

	1			
--	---	--	--	--

Obsahová kritéria a přínos práce

Přístup autora k řešené problematice (samostatnost, iniciativa, spolupráce s vedoucím práce)

	1			
--	---	--	--	--

Naplnění cílů práce

	1			
--	---	--	--	--

Vyváženost teoretické a praktické části v daném tématu

	1			
--	---	--	--	--

Návaznost kapitol a subkapitol

	1			
--	---	--	--	--

** 0 – nehodnoceno, 1 – výborně, 2 – velmi dobře, 3 – dobře, 4 – nepospěl/a

Dosažené výsledky, odborný vklad, použitelnost výsledků v praxi

		2		
--	--	---	--	--

Vhodnost prezentace závěrů práce (publikace, referáty, apod.)

		2		
--	--	---	--	--

Otázky a náměty k diskusi při obhajobě:

1. Pro výzkum jste zvolila dotazník vlastní konstrukce. Při tvorbě dotazníku jste vycházela z vlastních zkušeností, případně z jiných dotazníkových metod? Znáte jiný dotazník nebo metodu, kterými by bylo zkoumáno stejné téma?
2. Poslední zveřejněné výzkumy velmi často potvrzují, že mladí lidé vnímají seniory většinou negativně. Ve vašem výzkumu hypotézu, že mladí lidé ve věku 15-20 let vnímají seniory jako osoby se společensky nežádoucími osobnostními vlastnostmi, nebylo možné prokázat. Nemohou být vaše data, výsledky nějakým prvkem zkresleny, ovlivněny?
3. Proč si myslíte, že u adolescentů nebyl prokázán žádný vztah mezi četností osobního kontaktů a pozitivním vnímáním seniorů?
4. Zamyslete, jakými konkrétními projekty by bylo možné zvýšit sociální status seniorů ve společnosti?

Celkové hodnocení práce (klady, nedostatky):

Studentka si zvolila téma „Postoj současné mládeže k seniorům“. V tématu své práce studentka vycházela z vlastních zkušeností a z vlastní praxe v pobytovém zařízení poskytující sociální služby seniorům – Domov pro seniory Beroun. O postoji mládeže k seniorům je v poslední době věnováno poměrně dost času, je to téma často diskutované v médiích, probíhají výzkumy v této oblasti, ale využitelných výsledků pro práci se seniory již mnoho není, proto lze téma vnímat jako společensky zajímavé.

Studentka svoji práci rozdělila klasicky na teoretickou a praktickou část.

Teoretická část je přehledně zpracována, studentka se zaměřila na jednotlivé vývojové etapy člověka, kde se věnuje období adolescence a stáří. Dále v teoretické části popisuje elementární pojmy postoje, ageismus, stigma a osobnostní vlastnosti. Literatura byla vhodně vybrána k danému tématu, studentka se snažila zajistit dostatek informačních zdrojů.

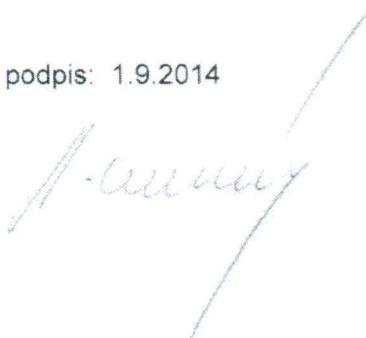
V praktické části je rozpracován výzkum. Dotazník byl rozdán 90 studentům ve věku 15- 20 let Gymnázia Joachima Barranda v Berouně. Výzkumný soubor seniorů byl tvořen 90 klienty ve věku 65 let a výše Domova seniorů TGM Beroun. Jako výzkumnou metodu použila studentka dotazník vlastní konstrukce u obou zkoumaných skupin. Na základě výsledků ověřuje 4 stanovené hypotézy, výsledky interpretuje. Jednotlivé odpovědi z dotazování interpretuje pomocí statistického testu, také pomocí grafů. Ve výsledcích a závěru výzkumu nebyly dostatečně využity zjištěné výsledky zkoumání daného tématu.

Celkově lze posuzovat práci jako zajímavou, přínosnou pro práci se seniory.

Doporučení k obhajobě: doporučuji

Navrhovaná klasifikace: výborně

Datum, podpis: 1.9.2014

**Posudek oponenta diplomové práce
na Pražské vysoké škole psychosociálních studií**

Jméno a příjmení studenta/-tky: Bc. Tereza Řečtáčková
Obor studia: Sociální práce se zaměřením na komunikaci a aplikovanou psychoterapii
Název práce: Postoj současné mládeže k seniorům
Oponent práce: Mgr. Michaela Titmanová

Technické parametry práce:

Počet stránek textu (bez příloh): 76

Počet stránek příloh: 7

Počet titulů v seznamu literatury: 25 české literatury, 5 zahraniční literatury, 6 internetových odkazů

0**	1	2	3	4
-----	---	---	---	---

Výběr tématu

Závažnost tématu

	1			
--	---	--	--	--

Oborová příslušnost tématu

	1			
--	---	--	--	--

Originalita tématu a jeho zpracování

	1			
--	---	--	--	--

Formální zpracování

Jazykové vyjádření (respektování pravopisné normy, stylistické vyjadřování, zvládnutí odborné terminologie)

	1			
--	---	--	--	--

Práce s odbornou literaturou a prameny (citace, parafráze, odkazy, dodržení norem pro citace, cizojazyčná literatura)

	1			
--	---	--	--	--

Formální zpracování (jasnost tématu, rozčlenění textu, průvodní aparát, poznámky, přílohy, grafická úprava)

	1			
--	---	--	--	--

Metody práce

Vhodnost a úroveň použitých metod

	1			
--	---	--	--	--

Využití výzkumných empirických metod

	1			
--	---	--	--	--

Využití praktických zkušeností

	1			
--	---	--	--	--

Obsahová kritéria a přínos práce

Přístup autora k řešené problematice (samostatnost, iniciativa, spolupráce s vedoucím práce)

0				
---	--	--	--	--

Naplnění cílů práce

	1			
--	---	--	--	--

Vyváženost teoretické a praktické části v daném tématu

	1			
--	---	--	--	--

Návaznost kapitol a subkapitol

	1			
--	---	--	--	--

Dosažené výsledky, odborný vklad, použitelnost výsledků v praxi

	1			
--	---	--	--	--

Vhodnost prezentace závěrů práce (publikace, referáty, apod.)

	1			
--	---	--	--	--

Otázky a náměty k diskusi při obhajobě:

V čem vidí studentka přínos své práce?

Vidí studentka možnosti dalšího rozpracování a navázání na zpracované téma?

Celkové hodnocení práce (klady, nedostatky):

Studentka zpracovala téma „Postoj současné mládeže k seniorům“ v teoretické a praktické části diplomové práce.

V teoretické části popisuje vývojové období adolescence a stáří, věnuje se pojmu ageismus, stigma, postoj a tím si vytváří teoretickou platformu pro praktickou část diplomové práce.

V praktické části, pomocí dotazníků, studentka zjišťuje postoje dospívajících k seniorům, postoje seniora sám k sobě a zda se postoje adolescentů k seniorům a postoj seniorů sám k sobě liší. V další řadě zjišťuje, zda má četnost kontaktu mladého člověka se seniorem vliv na jeho postoj k seniorovi.

Zpracování diplomové práce hodnotím jako velmi zdařilé. Studentka prokázala schopnost propojovat své praktické zkušenosti s teoretickými poznatky, současně ve výzkumné části prokázala vhléd do výzkumné práce a schopnost uplatnit v praxi výzkumné metody.

Z výzkumných zjištění navíc studentka velmi smysluplně vyvozuje doporučení pro praxi. Velmi oceňuji výběr tématu, vzhledem k stárnutí populace si zaslouží velkou pozornost. Práci hodnotím jako „výbornou“.

Doporučení k obhajobě: doporučuji

Navrhovává

klasifikace: výborně

Datum, podpis:

